

Vásárhelyi Terv Továbbfejlesztése (I. ütem)
Tájégzdálkodási Kézikönyvsorozat

Ökoturizmus és Vízi turizmus

Vásárhelyi Terv Továbbfejlesztése (I. ütem)
Tájgazdálkodási Kézikönyvsorozat

Ökoturizmus és Vízi turizmus

Kiadja a Vízügyi és Környezetvédelmi Központi Igazgatóság

A Tájgazdálkodási Kézikönyvsorozat további kiadványai:

Erdőtelepítés és -kezelés az ártéri tájgazdálkodásban

Ártéri gyümölcsstermesztés és biogazdálkodás

Legeltető állattartás

Kiegészítő tevékenységek a háztájiban

Ökoturizmus és vízi turizmus

Szerkesztette: Insomnia Reklámügynökség Kft.

Nyomda: D-Plus Kft., 2008

Tartalom

Bevezetés	6
Környezet- és természetvédelem, környezetgazdálkodás	7
Az ökoturizmus	10
Natúrpark	12
A Tisza-völgy növényvilága	13
A Tisza-völgy állatvilága	15
Helyi természeti és kulturális erőforrások fejlesztése	18
Turisztikai fogadó- és programhelyek kiépítése	20
Szolgáltatásfejlesztés	24
Tájékoztatásfejlesztés	26
Helyi lakosság képzése, foglalkoztatás bővítése	27
Programfejlesztés	27
Falusi turizmus	29
Tanyák kialakítása	30
Méhészetfejlesztés	31
Állattartás	31
Halászat	31
Agroturizmus	32
Vadászturizmus	33
Biogazdálkodás	34
Vízi turizmus	36
Vízi turizmus fajtái	38
Szálláshely és vendéglátás	43
Célközönség	43
Külföldi turisták	43
Belföldi turisták	44
Hasznos tudnivalók	44
Vízitúra-lehetőségek Észak-Magyarországon	45
Vízitúra a Bodrog-ártéren	46

Túratípusok	46
Túrázási szabályok	48
Kedvcsináló túraajánlatok	49
Szakmai Szervezetek	52
Irodalom	54

Bevezetés

A természetvédelem rendkívül fontos tényezője a kistérségnek, hiszen a vidékfejlesztési folyamat természetföldrajzi és gazdasági alapját képezi. A kistérség legfontosabb, meghatározó szervező tényezői az ősi tiszai árteret, legelőket, vízjárásokat, mocsarakat idéző puszta; a folyó közvetlen környezete és a hullámterek. Fekvése és tagolt térszintje miatt növényzete mozaikos, változatos és fajokban gazdag.

Az ország természeti, védelem alá vont területeinek kijelöléséről az 1996. évi LIII. – a természet védelméről szóló törvény 15. § (2. bekezdése) rendelkezik. Lehatárolásukat a területileg illetékes Nemzeti Park Igazgatóságok végzik és rendeletben kerül közzétételre. A kijelölt területeket elsősorban természetközeli állapot jellemzi, azonban az emberi beavatkozás hatása már érzékelhető.

A természetközeli állapotú területek területaránya a Bodrogközben eléri a 30-40%-ot. A Bükk Nemzeti Park által természeti területként megjelölt terület a Tokaj-Bodrog Tájvédelmi Körzet (Bodrogzug).

A falumegújítás területén az önkormányzatok folyamatos tevékenysége sikerrel lassította a települések romlását. Nagy erővel indult meg egy gazdasági-társadalmi fejlődési törekvés, amelynek egyedüli kedvezményezettje és nyertese a helyi lakosság mai és jövőbeni nemzedéke.

A természet védelméről szóló 1996. évi LIII. törvény 64. § (2) bekezdése értelmében „az ismeretterjesztés, oktatás, tudományos kutatás és az idegenforgalom részeként a védett természeti területek látogatásának lehetőségét a bemutatásra alkalmas területeken és a védettség érdekeivel összhangban biztosítani kell.” Tehát természeti javainkat nem zárhatjuk el a közönség elől, viszont annak látogatása biztosítható oly módon, hogy az oltalmával együtt a társadalom rekreációs, kapcsolódási igénye is biztosítva legyen, megőrizve ezt az utókor számára is.

Az egyes turisztikai célú fejlesztések, ökoturisztikai fejlesztések megvalósíthatóak a természeti értékek megőrzése mellett.

Környezet- és természetvédelem, környezetgazdálkodás

A **környezetvédelem** definíciója Kerényi Attila nyomán: Környezetvédelem alatt olyan tevékenységi rendszert értünk, amelynek célja a bioszféra megőrzése oly módon, hogy környezetünket, és magát az embert is megóvjuk mindenfajta emberi tevékenység szennyező és pusztító hatásától. Emellett mesterséges környezetünket úgy kell alakítanunk, hogy az harmóniában legyen a természeti környezettel, valamint a gazdasági tevékenységek végzése során tekintettel kell lenni az élő rendszerek tűrőképességére, amelyet a tevékenység során nem haladhatunk meg.

A **természetvédelem** Korbuly Ádám szavaival „a leginkább elfogadott besorolás szerint a természetvédelem a környezetvédelem része, de attól azonban lényegesen különbözik abban, hogy az ember helyett a természeti környezetet és annak védelmét helyezi a középpontba. Megfogalmazott céljait csak úgy tudja elérni, ha más tudományokkal is együttműködik és a társadalmi és gazdasági életet befolyásoló, vagy meghatározó folyamatokkal is tisztában van. A magyar gyakorlat a természetvédelmet különválasztja a környezetvédelemtől, de azt az utóbbi részének tekinti. Ennek logikai magyarázata, hogy a táj és élővilág a környezet alkotóeleme, így a környezetvédelem magában foglalja az egyébként karakteresen körülhatárolható természetvédelmet is. A természetvédelem és tájvédelem a természetes környezet természeti értékekben gazdag növény- és állatfajok, valamint élettelen értékek (pl. minden barlang és láp), melyeket külön jogszabály véd, így ezek elpusztítása, vagy károsítása minden esetben tiltott.”

A **természetvédelem** tehát az élőlények, természetes életközösségek, élőhelyek a természetes és természetközeli területek, valamint a természeti táj megőrzésére hivatott társadalmi tevékenység megjelölésére szolgáló fogalom.

A természetvédelem célja a bioszféra állapotának, működőképességének, biodiverzitásának (biológiai sokféleségének), valamint ezzel összefüggésben az élőhelyeknek és a természeti tájnak a megőrzése, károsodásainak megelőzése, mérséklése vagy elhárítása.

A természetvédelem éppen ezért nem azonos a környezetvédelem fogalmával, bár a két tevékenység között jelentős átfedés van. A környezet- és természetvédelmi tevékenység csak egymást kölcsönösen feltételezve és kiegészítve lehet hatékony.

A természetvédelem tárgyai jellegük szerint az alábbi osztályokba sorolhatók:

- földtani értékek: barlangok, sziklaformák, kőzetfeltárások, kőületek, kunhalmok, szikes talajok;
- víztani értékek: források, folyók, vizesések, tavak, mocsarak, lápok;
- növénytani értékek: fajok, populációk, élőhelyek, arborétumok, öreg fák, fasorok;
- állatok: fajok, populációk, élőhelyek;
- tájképi értékek: jellegzetes tájrészletek;
- kultúrtörténeti értékek: tanyavilág, szőlőművelési és borászati emlékek, pásztorokodás, régi építészeti emlékek, régészeti feltárások, történelmi emlékhelyek, háziasított állatfajták (pl. racka juh, szürke marha).

Mozaikos táj

Környezetgazdálkodás alatt a természetes és az ember alkotta környezet hosszú távra szóló szabályozott hasznosítása, tudatos, tervszerű fejlesztése és hatékony védelme, az ökológiai rendszerek stabilitásának tartós fenntartásával és a társadalom igényeinek kielégítésével.

A Bodrogközben élő emberek számára mindig is a mezőgazdaság nyújtott megélhetést. E tevékenység negatív következménye a területre jellemző a termőföldek túlhasználata, illetve adottságaiktól eltérő hasznosítása. Mára a megváltozott gazdasági helyzet, (mező)gazdálkodási gyakorlat és környezetszemlélet a táj működésbeli változását eredményezi; a táj esztétikai, pihenő-üdülő jellegű szerepe egyre inkább felértékelődik.

Az ártéri tájgazdálkodás célja a meglévő adottságok javítása és optimalizálása. Vagyis a rehabilitált tájon külterjes, legeltetési állattenyésztés, kertészeti (elsősorban gyümölcsstermesztésből származó) és mezőgazdasági termékek előállítására alapfokú feldolgozóiparral párosítva. Emellett a falusi, illetve „zöld-”, horgász- és vadászturizmus kiépítése és fejlesztése. A helyi kézműves mesterek termékeinek forgalmazása, lótenyésztés és lovasturizmus azok a tevékenységek, amelyek a térség adottságai alapján jövedelemhez juttathatják a lakosságot.

Az ősi tiszai ártér jellemzőinek visszaállítása, a helyi társadalom termelési hagyományainak újjáélesztése, a kulturális építészeti hagyományok megőrzése és fejlesztése alapvető cél, így fontos feladatunk az:

- ősi folyómedrek, holtágak, mocsarak helyreállítása;
- elgazosodott gyepterületek revitalizálása;
- őshonos fafajokból álló erdők telepítése.

Szem előtt kell tartani, hogy a térségben folytatandó gazdasági tevékenységek és a természetvédelmi követelmények összhangot alkossanak. A tájhasználatváltás a tározóban és a kapcsó-

lódó területeken a vízkormányzási és tározási rendszer üzemrendjéhez igazodik. Ezért az egyes gazdálkodási haszonvételek egymástól eltérő vízigényét az alábbi módon különítjük el:

- a rét- és legelőgazdálkodás megosztott elöntést követel meg. A legelőket április közepéig, míg a kaszálókat május elejéig célszerű vízmentesíteni;
- a szántó és kertművelés, a gyümölcsények vízigénye, területeinek eláraszthatósága közel azonos a rétek és legelők esetében meghatározott formával;
- a halászat vízigénye a halak ívási időszakához kötött. A pontyfélék esetében ez április vége, május eleje. Lehetőség szerint, célszerű ilyenkor is kiengedni a vizet a területre. Vagyis az erek, a tavak és a környezetükben található halbölcsőnek alkalmas területek szükséges ideig víz alatt kell hogy maradjanak.

Az **ökológiai hálózatot** (országos, térségi, illetve helyi jelentőségű elemek) azon természetes és természetközeli élőhelyei alkotják, amelyek nem állnak országos természetvédelmi oltalom (nemzeti park, tájvédelmi körzet) alatt. Ezek sok esetben elszigetelt, kis kiterjedésű területek, önállóan nem képesek hosszú távon az élővilág fennmaradását biztosítani. A kisebb-nagyobb élőhelyek összekapcsolásával, az átjárhatóság biztosításával kialakuló rendszert nevezzük ökológiai hálózatnak. Az ökoturizmus stratégia elsőrendű célja e sokféleségen alapuló ökoszisztémák élő és élettelen elemei által alkotott egység védelme, ezért ennek érdekében csak olyan mértékű és jellegű turisztikai használatot tervez, amely ezt nem veszélyezteti.

Kiterjedésük és jelentőségük alapján ilyen területek a Cigándtól délre húzódó Tisza-part, a Kolló-tó és környezete, a Györgyarlótól keletre fekvő gyepek, valamint néhány kisebb holtág. Országos jelentőségű elem a Holt-Bodrog menti sáv, valamint a Ricsétől keletre fekvő Semjéni-erdő.

Az ökoturizmus

„Sohasem az a fontos,

hogy milyen messze, milyen magasra ment az ember,

s az sem, hogy milyen nehezen

– csakis az, milyen élményeket hozott magával.”

(Karl Lukan)

A turizmus – így a szelíd turizmus, ökoturizmus is – a fenntartható fejlődés fontos tényezője. A természeti környezet védelmének a gazdasági növekedést kell szolgálnia. A turisztikai fejlesztések során fontos törekedni a hulladéktermelés minimalizálására, a víz- és energiatakarékosságra, tervezésnél pedig a természeti örökség védelmére. Ezen elvek leginkább a természeti turizmus és az ökoturizmus révén valósulhatnak meg.

Az International Union for Conservation of Nature and Natural Resources (IUCN) természetvédelmi világszervezet megfogalmazása szerint „az ökológiai turizmus vagy ökoturizmus a környezetért felelősséget vállaló utazás és látogatás a viszonylag zavartalan természeti területeken, azok természeti, valamint jelen és múltbeli kulturális értékeinek élvezete és értékelése céljából úgy, hogy kíméli azokat a látogatás hatásainak mérséklésével, valamint a helyi népesség társadalmi, gazdasági előnyökhöz való juttatásával”.

Az ökoturizmus hazai, természetvédelmi megközelítésű fogalom meghatározása a következő:

„**Ökoturizmus (természeti turizmus)** a természetvédelmi területek, tájak, illetve élővilágának bemutatására irányuló különleges turizmus, amelynél a természetvédelem és a turizmus ötvözése folytán a látogatóknak természetközeli állapotú területek legszebb, leglátványosabb részeit mutatják be elsősorban látványként. Teszik mindezt oly módon, hogy valójában a kezelt területrészekre korlátozódjon a tartózkodásuk, biztosítva ezzel a természetközeli területek zavartalan fennmaradását. Az ökoturizmusból származó bevételek jelentős részét a természet természetközeli megőrzésére, fenntartására kell fordítani”.

Az ökoturizmus elsődleges motivációja a természet megfigyelése és értékelése, a természetes területeken megjelenő hagyományos kultúrák iránti érdeklődés. A táj és a természet szépségében gyönyörködni az elsődleges szempont, de egyre fontosabb az új élmények szerzése, új helyek megismerése, az állatvilág megfigyelése, kulturális vonzerők megtapasztalása, valamint a természet és egyes kultúrák megismerése is. Az ökoturizmus a környezettudatos szemlélet átadásának egyik eszköze is, amely ösztönzi az aktív mozgással járó tevékenységeket, és ily módon egészségmegőrző hatása révén jelentősen hozzájárul az életminőség javításához.

A **szelíd (lágý) turizmus** a környezet és a társadalom védelmének, a természeti és kulturális értékek megőrzésének összehangolása a turizmus igényeivel. Gyűjtőfogalom, a zöld mozgalom része, nem új turisztikai szakág. A környezetvédelem, mint gondolkodás- és életmód sokkal inkább azt kívánja, hogy a környezettudatosság jelenjen meg az élet minden területén

(így a turizmus minden típusában is), mintsem hogy egy vagy néhány új, különleges szakág jelenjen meg.

Fontos még kiemelni, hogy – a többi turisztikai termékkel összehasonlítva – kisebb csoportok részvételével valósul meg.

Az ökoturizmus megértését nagymértékben elősegíti, ha meghatározzuk azokat a turisztikai tevékenységeket, amelyek a vendégek szabadidős magatartását jellemzi. Ezek a következők lehetnek:

- növény- és állatvilág megfigyelése;
- természeti értékek megfigyelése;
- kultúrtörténeti értékek megtekintése;
- jó levegőn tett kirándulások;
- természetvédelmi területek felkeresése;
- más kultúrák felfedezése, tudományos kutatások;
- szuvenírek vásárlásával összekapcsolt természetjárás;
- természetben végzett önkéntes munkával párosuló túrázás.

Települések és a környezetük természeti, építészeti értékeinek, a hagyományos gazdálkodás megmaradt emlékeinek bemutatására összpontosító programlehetőségek megteremtése fontos szerephez jut. Így létrehozva az egységes, térségre jellemző turisztikai kínálatot, termékcsomagot.

A természet értékeinek tiszteletben tartása mellett, annak tudatos megfigyelésére, védelmére alapozva az ökoturizmus rendelkezésére állnak a vízgyűjtő nemzeti parkjai, tájvédelmi körzetei és természetvédelmi területei. Emellett azok a természeti látnivalók, amelyek jellemzően nem vagy csak alig megtalálhatóak más tájegységeken. Kiemelkedő az itt élő rendkívül gazdag vízmadár-élőhely, rovarvilág, a tiszavirág nászrepülése.

Natúrpark

Magyarországon a nemzeti park, tájvédelmi körzet és természetvédelmi terület mellett a természeti és kultúrtörténeti értékek megőrzésének negyedik szervezeti formája. A természet védelméről szóló 1996. évi LIII. törvény értelmében **natúrparknak** nevezzük „az ország jellegzetes természeti, tájképi és kultúrtörténeti értékekben gazdag, a természetben történő aktív kikapcsolódás, felüdülés, gyógyulás, fenntartható turizmus és a természetvédelmi oktatás, nevelés, ismeretterjesztés, továbbá a természetkímélő gazdálkodás megvalósítását szolgáló nagyobb kiterjedésű területe, amely e jogszabályban foglaltaknak megfelelően jön létre”.

A natúrpark települési önkormányzatok és magánszemélyek összefogásán alapuló, közalapítvány vagy egyesület által fenntartott, kezelt terület. A védettségi kategóriák között a nemzeti park és a tájvédelmi körzet között áll. A natúrparkok jelentős tényezői a természeti értékekre alapozott turizmusnak. Ezek, részben a védett természetvédelmi területekkel kapcsolatos kistérségi önszerveződések, tevékenységüket tekintve a természetvédelem, a turizmus, a hagyományos gazdálkodás és oktatás, nevelés, szemléletformálás területén alapulnak.

Legfontosabb jellemezői:

- egységes kultúrtáj, egységes arcullattal;
- jelentős természeti értékekkel rendelkezik, általában tájvédelmi körzet területén fekszik;
- a fenntartható fejlődés elvére építő komplex területfejlesztést valósít meg;
- léte a települések és egyéb térségi szereplők közötti együttműködésből fakad;
- működése során összhangot teremt a természetvédelem és a gazdasági tevékenység között;
- a táj – elsősorban a természet szépsége által – a szelíd turizmusra, a pihenésre és üdülésre különösen alkalmas;
- az üdülést, a pihenést szolgáló háttér-infrastruktúrával rendelkezik;
- olyan jogi személyiségű szervezete van, amely a céloknak megfelelően egységesen tervezi, fejleszti, hasznosítja, gondozza, védi és irányítja azt.

A natúrpark valójában egy különösen értékes, jellegzetes tájegységet takar, általában védett természeti területet, amely üdülési célokra is alkalmas. A natúrparkok kultúrtájegységek, amelyek a vidék kihasználásának kímélő formái. A táj ápolása által megtartják jellegüket, s egy speciális infrastruktúra kiépítésével (pl. túra utak, tanösvények, múzeumok stb.) a nagyközönség számára is nyitottakká válnak. Természetvédelmi területek, vagy azok részei, amelyek kiemelt mértékben alkalmasak a pihenésre, szabadidő eltöltésére, kikapcsolódásra és egy terület természeti és történelmi értékeinek bemutatására, és az ezekhez kapcsolódó ismeretek közvetítésére, ahol megtalálhatóak a szakirányú információszolgáltatás és az értékek kezelésének feltételei.

Egyre népszerűbbek a turizmusban, hiszen a szabadidő eltöltésének újszerű formáját teszik lehetővé. Az érdeklődők alapvetően üdülési, szórakozási igényeinek kielégítése útján, vonzó természeti környezetben valósulnak meg (különböző szórakoztató, üdülő jellegű, családbarát szolgáltatások). Egyedi termékínálatukkal bővítik, kiegészítik az ökoturisztikai szolgáltatások körét.

A Tisza-völgy növényvilága

Az eredeti erdőségek helyén sokfelé másodlagosan (erdőirtás révén) kialakult hegyi réteket, legelőket találunk. A folyóparton jellegzetes, kórós természetű növények: a Teleki-virág, a halovány aszat vagy a fehér acsalapu található. A kiszélesedő völgyben fokozatosan jelennek meg a parton a bokorfüzesek és a ligeterdők, amelyek a lassuló Tisza árterében uralkodóvá válnak.

Az árterek, így a hullámtér növényzete is közvetlenül függ a folyótól, annak vízmenyiségétől és -minőségétől. Az elöntés gyakorisága és időtartama által megszabva a Tisza mellett a különböző magasságú ártéri szinteknek eltérő növényzete van. A folyómederben, a víz alól alig néhány hónapig kikerülő hordalék felszíneken pionír jellegű növényzet próbál évről évre megtelepedni. Az iszapon különleges iszap- és jórészt közönséges gyomokból álló medergyomtársulások uralkodnak. A meder „felső peremén” már jellegzetes fás szárú társulások, a parti bokorfüzesek kísérik a folyót. Az alig néhány méteres füzek kefesűrű bozótot alkotnak, aljnövényzetük szegényes. A bokorfüzest kissé magasabban már valódi erdő, a Tisza hullámtérére nagyon jellemző puhafás (más néven fűz-nyár) ligeterdő váltja fel. Ezek az erdők ma is szinte kizárólag a hullámtéren állnak, az uralkodó fafajok a füzek és a nyárok, így például a fehér fűz, a törékeny fűz, a jellegzetes törzsű fekete nyár.

Nagyon jellemző a ligeterdőre az egyes szinteket összekapcsoló, az egyéb növényzetre rátelepedő, kúszónövényekből álló „fátyoltársulás”. Ilyen liánnövény a komló, az ebszőlő csucsor, a sövényiszulák, a ritka ligetiszőlő, a gyakori, adventív parti- és vadszőlő, valamint a süntök. Az aljnövényzet több tagját, például a nagy csalánt gyomként ismerjük, de itt úgymond őshonosak, innen indultak hódító útjukra az ember által átalakított tájra. A „gyo-

Jellemző ártéri növénytársulás a Tiszán

mok” mellett jellemzőek még egyes sás- és keserűfű fajok, valamint a ritkább, ám annál szebb, védett nyári tőzikek.

A fűz-nyár ligeterdők a szabályozott európai folyók mellől szinte eltűntek, így a Tisza kiterjedt hullámtéri ligetei nagy jelentőséggel bírnak.

Az árterekre jellemző még egy féltér-mészetes élőhely, a ligeterdők helyén erdőirtással kialakult különféle mocsár- és kaszálórétek. A magasfűvű réteken többnyire a tarackos tippan és a jellegzetes ecsetpázsit uralkodik, a rétek virágpompáját pedig számtalan kétszikű adja. Ilyenek a különféle boglárkák, a réti kakukkszegfű vagy a védett réti iszalag.

Különleges gyöngyszemei a tiszai ártérnek a holtmedrek. Ezek a hajdani folyómeder túlfajlett kanyarulatainak természetes lefűződéseiként, vagy a szabályozás során az átvágásokkal létrejött állóvizek. A morotvák vízi világa

Nyári tőzike

Tiszai holtág

kiemelkedő természeti értéket jelent. Gyakran dús és változatos hínárvegetáció uralkodik, számos érdekes növényrel. Ilyen pl. a sulyom, a kolokán, a rucaöröm, a fehér tündérrózsa, a vidrakeserűfű vagy a vízidara. A sekélyebb vízben váltakozva nád, gyékények, tavi káka, harmatkása, békabuzogány és sásfajok jelennek meg, néhol úszó szőnyegként lápközdeményt alkotva.

A kubikerdők láncolata szintén jellemző tiszai élőhely. A hajdani anyaggyerő (kubik) gödörket a természet lassanként visszahódítja, beerdősödnek, szervesen beilleszkedve a folyó menti közösségekbe.

A folyóvölgy klasszikus ökológiai folyosóként is működik. A Tisza-völgynek, a tiszai ártérnek vannak bennszülött növényei is, amelyek csak itt élnek, mint például a tiszaparti margitvirág és a debreceni torma, amelyek természetesen természetvédelmi oltalom alatt állnak.

A Tisza-völgy állatvilága

A Tisza legjelentősebb gerinces élőlényei vitathatatlanul a halak. A folyóból összesen leírt fajok száma 68, ami az európai édesvízi halfajok számát tekintve kiemelkedő.

A Tiszán a ma is jól érzékelhető tagolódás kiemelkedő természeti értékét bizonyítja. Az egyes szakaszokat az ott domináns fajok nevei szerint adják meg. Így sorrendben található pisztráng, pér, paduc, márna, dévér és durbinsc, vagy lepényhal szinttáj. A Tiszán az utolsó kivételével valamennyi szinttáj jól kirajzolódik. A folyó pisztráng szinttája a Fekete- és Fehér-Tiszán, valamint az egyesült Tiszán Rahóig jellemző. Gyakori fajai a sebes pisztráng, a fúrge cselle, a kövi csík, a botos és a cifra kölönthe. Ki kell emelni a kárpáti endemikus tiszai ingola jelenlétét, ami kizárólag itt és a Tisza néhány mellékvizében él. A pér szinttáj – amely Rahó és Huszt között található a folyón – jellegzetes faja a pénzes pér, de említhető két euró-mediterrán faj alfaja is, ami közül a vaskos csabak csak itt található meg, de a petényi márna is igen értékes eleme a Felső-Tisza hal-állatvilágának.

A paduc övezet a folyókra jellemző átmeneti szakasz, amelyre a hegyvidéki és alföldi adottságok átmenete jellemző. A Tisza Huszt és a már Magyarországon található Tiszacsécsce közötti szakasza tartozik ehhez a szinttájhoz. Nagy számban található e szakaszon a névadó paduc és népes populációja van jelen az Európában igen ritka, veszélyeztetett sujtásos küsznek. Szintén a szakaszhoz tartozik a kárpáti endemikus dunai galóca – ez az egyik legnagyobbra növő pisztrángféle –, és a szintén csak a Duna vízrendszerében előforduló endemikus felpil-lantó küllő. A márna szinttáj alsó határa nem egyértelmű, tulajdonképpen Tokajig viszonylag jelentős állományai találhatók a szinttájra jellemző fajoknak. Záhony alatt erősen megnövekszik az alsóbb, dévér szinttáj fajainak aránya. A márna szinttáj gyakori fajai a márna, a domolykó, jellegzetesen itt előforduló fajok a kecsege, nyúldomolykó, szilvaorrú keszeg, menyhal, leánykancér, homoki küllő, a magyar és német bucó. Ezek közül a leánykancér igen ritka, kárpáti endemikus alfaj, míg a három utóbbi igen kis elterjedésű, nagyobb mennyiségben csak a Duna vízrendszerében megtalálhatók, ezért szintén kiemelt jelentősége van tiszai jelenlétüknek. Kiemelendő még az igen ritkán előforduló sima tok jelenléte is. A Tisza Záhony alatti szakasza a torkolatig a dévér szinttájhoz tartozik. Változatos élőhelyet kínál a halak számára. Az itt előforduló fajok száma meghaladja az 50-et. Természetvédelmi értékét az Európában ritka vagy éppen veszélyeztetett halfajok jelentős állományai – a szívárványos ökle,

Jászkeszeg

balin, halványfoltú küllő, harcsa, balkáni csík, réti csík, kurta baing –, valamint az endemikus fajok jelenléte (széles durbincs, selymes durbincs, lápi póc) növeli.

Leggyakoribbak azok a halfajok, amelyek életük során szorosan kötődnek az áramló vízhez, ám szaporodásuk jórészt a folyó kiöntéseiben történik. Ezek a karika keszeg, lapos keszeg, dévérkeszeg, ponty, süllő. Szintén nagy számban élnek itt a szinttáj áramláskedvelő fajai is, a bagolykeszeg, jászkeszeg, halványfoltú küllő, balkáni csík, selymes durbincs. Ritkán megjelennek – főként az áradásoknak köszönhetően – a magasabb szinttájak egyes fajai, pl. a sebes és szivárványos pisztráng, valamint a holt medrek, kubikgödörök kifejezetten mocsári fajai is, a lápi póc, réti csík, kurta baing.

A telepítések hatására igen jelentős mennyiségben fordulnak elő e szakaszon a mesterségesen betelepített, véletlenszerűen behurcolt vagy spontán terjeszkedő fajok. Ezek közül említést érdemel a betelepített fehér és pettyes busa vagy ezek keverékei az amur, a fekete törpeharcsa, törpeharcsa, valamint a 90-es években megjelent, az Al-Duna irányából spontán terjeszkedő tarka géb.

Jellegzetes állóvízi, vagy mocsári halfaunája van a Tisza hullámterében, illetve a mentett oldalon lévő holtmedreknek. A halállomány összetételét meghatározza a feltöltődés állapota, a vízutánpótlás lehetősége és jelentősen befolyásolja hasznosításuk módja is. Ki kell emelni szerepüket a Tisza halállomány utánpótlásában. Nem véletlen, hogy az áradásos években a Tisza halállományának mennyisége megsokszorozódik. Az állandó vízutánpótlással rendelkező morotvák halfaunája gazdagabb, a tápláló vízzel időről időre bekerülnek a vízfolyást jobban kedvelő fajok is, mint pl. a lapos keszeg, bagoly keszeg vagy akár a márna szinttájú domolykó, szilvaorrú keszeg. Jellemző fajai a dévérkeszeg, bodorka, ezüstkárász, törpeharcsa, fekete törpeharcsa, a ragadozók közül a csuka és a süllő. A hínáros részeken nagy számban él a szivárványos ökle, vörösszárnyú keszeg, sügér, naphal. Jelentős pl. a compó, széles kárász, réti csík, vágó csík, kurta baing, lápi póc állomány is. Az időszakos vízellátású morotvákban hosszabb távon csak az alacsony

oxigénszínhez alkalmazkodott fajok képesek megélni. Az ilyen vízterekben csak egy-két domináns faj van jelen, időnként igen nagy egyedszámban. Jellemző fajai az ezüstkárász, bodorka, kurta baing, szivárványos ökle, réticsík. A horgászati hasznosítású holtmedrekben a halállomány összetételét – és jórészt a vízi anyagforgalmat is – a telepítések határozzák meg.

A Tiszát végig követő vizes élőhelyek kiváló élőhelyet biztosítanak a kétéltű és hüllő állatvilág számára. Ennek köszönhető, hogy a Kárpát-medencében előforduló valamennyi kétéltű és a hüllő fajok nagy része megtalálható a Tisza mentén. A hegyvidéki szakaszra jellemzőek a farkos kétéltű fajok közül a foltos szalamandra, az alpesi gőte, a jellegzetes kárpáti gőte, valamint pettyes gőte.

Ez utóbbi a Felső-Tisza egyik leggyakoribb kétéltű faja. A magasabb területekre jellemző a békák közül a sárgahasú unka és a gyepi béka. Az alföldre kilépő folyó hullámtéri, valamint mentett oldali erdőkben található az erdei, és mocsári béka. A láposodó területek lakója az elevenszülő gyík. A folyó hullámtereiben tömegesek a tavi-, kis tavi-, kecskebéka fajok, a barna varangy, a barna ásó béka. A folyót kísérő hüllő fajok közül meg kell említeni a mocsári teknőst, a vízisiklót és kockás siklót.

Szintén változatos a folyó és a folyóhoz kapcsolódó területek madárvilága. A folyóvölgy képezi az egyik legfontosabb észak–déli madárvonulási útvonalat. Az év közben itt fészkelő és kóborló fajok száma a vonulási időszakban megsokszorozódik, a megfigyelt madárszám meghaladja a 200-at. A Tisza szakadó partjainak meredek falában több ezres kolóniákban költ a partifecske, kisebb számban a gyurgyalag. Ugyanitt találkozhatunk a jégmadárral is. A folyókat kísérő ligeterdőkben szürke gémekek, bakcsók, nagy- és kiskócsagok, kanalas gémekek, üstökös gémekek közösen alakítanak ki hatalmas vegyes gémtelepeket.

Az ártéri öreg erdők ritka költőmadara a réti sas, de itt költ a békászó sas, darázsölyv, valamint a fekete gólya, fekete harkály és az egyre gyakoribb holló is. A hullámtéri erdők jellemző élőhelyei a halvány gezének és a nagy fülemülének és itt költ a barna kánya. A folyó magyarországi szakaszának hullámterében a költő fajok száma kb. 130. A nyíltabb, ligetes területek jellemző fészkelői a szalakóta, kabasólyom, szürke küllő, egyes éveken a réti fülesbagoly.

A hullámtéri erdők ragadozói a nyuszt, nagyobb erdőkben nem ritka a vadmacska és a borz.

A teljes szakaszon viszonylag állandó állománya van jelen a vidrának. Az itt előforduló legnagyobb emlős a gímszarvas, de gyakori az őz, a vaddisznó és a róka. Számos faja él itt a rácsálóknak és a denevéreknek is.

Helyi természeti és kulturális erőforrások fejlesztése

Az egyedi tájértékek – mint turisztikai látnivalók – szerepe felértékelődik az ökoturizmus területén, mivel a térség, a települések turisztikai lehetőségeit bővítik. Tehát az ökoturizmus kialakításakor elengedhetetlen, hogy egyedi tájértékeinket megismerjük. Ezek az alábbiak lehetnek:

Kultúrtörténeti értékek:

- településsel kapcsolatos egyedi tájérték (lakóház, harangláb, emlékliget, kápolna, szobor stb.);
- közlekedéssel kapcsolatos egyedi tájérték (út menti fasor, híd, hajóvontató, alagút stb.);
- termeléssel kapcsolatos egyedi tájérték (majorság, pince, halastó, malom, magtár, hagyományos művelési ág, major- és tanyafásítás stb.);
- történelmi eseményekkel vagy személyekkel kapcsolatos egyedi tájérték (emlékmű, emléktábla, földvár, árokrendszer stb.).

Természeti képződmények:

- biológiai egyedi tájérték (fa, gyepsáv, fás legelő, fészkelő hely stb.);
- földtudományi egyedi tájérték (földrajzi képződmény, morotva, holtág, ártér, hullámtér, magaspárt stb.);
- esztétikai tájérték (kilátópontok, egyedi látványkép, utcakép stb.).

Napjainkban fokozódik az érdeklődés a természeti vonzerőre alapozó ökoturizmus iránt, amely exkluzív turisztikai termék, jól hasznosítható és eladható. Ezáltal bevételhez juttatja a vállalkozó helyi lakosságot és az önkormányzatokat. Működtetése javítja a természetvéde-

Bodrogközi harangláb, a sárospataki vár

lem társadalmi elfogadottságát és a többnyire hátrányos helyzetű térségek lakosságmegtartó képességét.

A környezetbarát ökoturizmus nem jár nagyszámú munkahelyteremtéssel. Ugyanakkor az e célra alkalmas, erdőben gazdag hegy-, és dombvidéki területeken, történelmi borvidékeken, illetve tanyás térségekben kisméretű települések, aprófalvak találhatóak, ahol ezek foglalkoztatási gondjait oldhatja meg. Az elnéptelenedő települések kiüresedését is lassíthatja, megállíthatja a tájba illő üdülési funkciók átvétele.

Az ökoturisztikai tevékenységek ösztönzésének egyik alapvető eleme az infrastruktúrafejlesztés. Ennek fő területei a kínálatban megjelenő szolgáltatásokat kiszolgáló létesítmények alapfeltételeit foglalják magukba. Továbbá a vendéglátóhelyek környezet- és egészségudatos szempontok szerinti fejlesztésének is háttérrel szolgálnak.

Az ökoturizmus kialakításának főbb feladatai:

- ösztönözni kell a területre érkező vendégekkel a tartós, családi vendéglátói kapcsolatok kialakítását;
- a helyi lakosság és az üdülőnépesség gazdasági és kulturális partnersége közös, táji értékvédő és hagyományápoló értékrendet teremt. A helyi lakosság szolgáltatásainak igénybevétele a térségben tartja a jövedelmet;
- meg kell teremteni az üdülőhelyi tevékenységekhez szükséges települési infrastruktúrát és közbiztonságot;
- kitörést kínál a turizmushoz kapcsolódó (illetve attól függetlenül is létrehozandó), a helyi termelési, tájhasznosítási, kézművesi kultúrára támaszkodó termelés, kereskedelem és egyéb szolgáltatások erősítése. Támogatandó a helyi tájjellegű mezőgazdasági és ipari termékek, valamint szolgáltatások kialakítása, piacra jutása, marketingje, értékesítő-beszerező szövetkezeteik, hitelesítő kamaráik szervezése;

- támogatni kell a kis volumenű helyi energiagazdálkodási, valamint anyag- és hulladék-gazdálkodási rendszerek kialakítását, a megújuló energiaforrások használatát;
- ösztönözni kell az erdők közjóléti, rekreációs, valamint a helyi gazdaságban, szociális viszonyok alakításában betöltött funkcióinak az ökológiai szempontokkal egyeztetett biztosítását, kiépítését;
- a kialakított túraútvonalakat, tanösvényeket a rajtuk található turisztikai látványosságokkal és turisztikai szolgáltatásokkal együtt térképeken kell feltüntetni;
- a helyi természeti, környezeti, építészeti értékeket bemutató könyvek, szóróanyagok megjelentetésével nő a település(ek) ismertsége;
- a szomszédos települések együttműködésével emelkedik a turisztikai látványosságok száma, növelve ezzel az ott eltöltött napok és vendégéjszakák számát.

Így e területek a fenntartható területfejlesztésnek (ökológiai gazdálkodás, ökoturisztika), a sajátos tájszerkezet kialakításának, a helyi foglalkoztatás erősítésének, azaz a fenntartható fejlődés elvére épülő összetett területfejlesztésnek a mintaterületeivé válhatnak.

A terület ökoturizmusának kialakításához, vagy a meglévő rendszer fejlesztéséhez az alábbi stratégiai területek fejlesztése szükséges:

1. Turisztikai fogadó és programhelyszínek kiépítése
  - épített beltéri és kültéri bemutatóhelyek kialakítása;
  - tanösvények és túraútvonalak fejlesztése, kialakítása;
  - oktatási bázisok fejlesztése.
2. Szolgáltatásfejlesztés
  - szálláshelykínálat fejlesztése;
  - nyelvismeret fejlesztése;
  - higiénés szolgáltatás, kereskedelem, vendéglátás fejlesztése.
3. Információszolgáltatás és tájékoztatás
  - tájékoztatást adó pontok, eszközök fejlesztése;
  - honlap szerkesztése, turisztikai honlapokról való átlinkelés;
  - szóróanyagok, ismertetőik készítése.
4. A helyi lakosság képzése, foglalkoztatásuk bővítési lehetőségei
5. Programfejlesztés
  - garantált programok, szervezett programok biztosítása;
  - túravezetés.

Turisztikai fogadó és programhelyszínek kiépítése

Természeti és természetvédelmi bemutató központ

Természetvédelmi bemutatóhely: jellemzően a nemzeti park igazgatóságok által, védett természeti területen létesített és üzemeltetett bemutatóhely, amelynek célja a látogatók környezeti szemléletének formálása.

Látogató- és oktatóközpont: a természetvédelmi bemutatóhelyek egyik típusa, általában a védett természeti terület valamely fő belépési pontjában (az ún. „kapu”-ban) vagy központi részén. A látogatók kiállítások, kiadványok és szakszemélyzet segítségével megismerkedhetnek a terület természeti és kulturális örökségével, a megőrzésük érdekében folytatott természetvédelmi tevékenységgel, valamint a védett természeti területek látogatásainak lehetőségeivel és szabályaival.

Magyarország összes nemzeti parkja rendelkezik látogatóközponttal vagy egyes vonzerők közelében kialakított fogadóállomással. A térség ökológiai súlypontjában egy, a térség természeti és épített értékeit és az itt folyó természet-, illetve tájvédelmi és tájrehabilitációs tevékenységet bemutató központ kialakítása indokolt. A bemutatóhelyek turisztikai értékét emeli annak egyedisége. Ezért újszerű, a saját tájegységben egyedülálló téma és bemutatói eszköz kidolgozása ajánlott, amely egyúttal a tanösvények kiindulópontja is. Ezek a létesítmények oktatási és/vagy konferencia színhelyként is funkcionálhatnak.

Általában elmondható, hogy a fogadóépületek egész évben vagy időszakosan, előzetes bejelentkezés alapján, 20–50 fő fogadóképességgel állnak a vendégek rendelkezésére.

A látogatóközpont kialakításakor, fejlesztésekor figyelemmel kell lenni annak környékére és környékének fejlesztésére is. Így javallott az alábbiak megszervezése:

- tematikus kertek létrehozása (fűszer-, bio-, gyógynövény, gasztrokert stb.);
- „érzékelés kertje” kialakítása mozgássérülteknek, gyengénlátóknak;
- bemutatóhelyek, termékbemutatók szervezése;
- környezetismereti élményösvény hálózat kialakítása.

A hangsúly az élményen van, de az ismeretátadás is szerepet kap. Célcsoportoknak megfelelően, különböző témára épülő útvonalak megtervezésével, működtetésével bővíthető a turisztikai kínálat.

Természetvédelmi tanösvények kialakítása

Tanösvény: tematikus útvonal, amely állomáshelyekhez kötődően általában táblák és/vagy kiadvány(ok) segítségével mutatja be az érintett terület természeti és kulturális örökségét, így a látogatók részéről önálló, aktív ismeretszerzést tesz lehetővé.

Cél a kistérség alapos, ugyanakkor ökológiailag nem káros bemutatását lehetővé tenni a turisták széles rétegei számára. Ennek érdekében gyalogos, lovas, kerékpáros és vízi útvonalak kerüljenek kialakításra, ismertető, felvilágosító táblák kerüljenek kihelyezésre. A tanösvények egy része követi a már létező túraútvonalak vezetését vagy részben egyedi útvonalon vezetve, a kiindulási ponthoz visszatérő kiránduló köröket képeznek.

A tanösvények bemutatási rendszerének célja a természetismereti oktatás erősítése és a szórakoztató ismeretszerzés. Többségük kedvelt kirándulási célterület a szabadidő eltöltésére, családi program céljából érkező vendégek számára is. A kiépített bemutatási rendszerrel (irányító és bemutató táblák, kilátók, fotópontok) és alapinfrastruktúrával (pihenők, esővédők) ellátott ösvények, témaútvonalak önálló programot jelenthetnek a védett természeti területeken. Ezek az útvonalak és a hozzájuk kapcsolódó látványhelyszínek lehetnek gyalogos, kerékpáros, lovas vagy autós programok részei (pl.: látogatható kézműves műhelyek, geológiai feltárások, műemlékek, faluséták stb.).

A turisták nem gépesített közlekedésének elősegítése (így csökkentve a közlekedésből származó zaj- és levegőszennyezést); család- és látogatóbarát infrastruktúra kialakítása a természethasználat élményszerűségének fokozása érdekében.

A tanösvények fejlesztésének feladatai a következők:

- tájékoztató és bemutatási rendszer kiépítése;
- az ösvények összekapcsolása olyan helyszínekkel, melyek kielégítik a látogatók alapvető igényeit (WC, vendéglátás, vásárlás);
- parkolók létrehozása, befogadóképességének növelése és őrzése;
- az ösvények megközelítése a tömegközlekedési csomópontoktól;
- a már létrehozott tanösvények karbantartása; a látogatásból eredő károk elhárítása;
- az útvonal élményszerűségét biztosító és a látogatókat segítő építmények (híd, magasles, emelt ösvény) kiépítése;
- védett vízi élőhelyek megfigyelését lehetővé tevő csónakos túrákhoz kikötőhelyek, stégek létesítése, megújítása;
- a bevételnövelő szolgáltatások erősítése (pl. szakvezetéses, fizetős túrák, valamilyen csatolt áruval – kisebb ajándékok, emléktárgyak eladásával);
- hulladéktárolás és -szállítás rendszerének kialakítása szükséges.

A múlt század elején, Magyarországon is elinduló természetjáró mozgalmak folyamatosan hívták életre az egész országot behálózó jelölt turistaútvonalak rendszerét. A látogatóktól előzetes felkészülést, illetve térképismeretet igényel.

Az ökoturizmus alapját képezik a kiépített kilátók, panoráma- és fotópontok, állatlesek. Ezek a helyszínek egy-egy tanösvény részét, sok esetben azok célállomásait jelentik. A létesítmények építésének követelménye, hogy kis csoportok számára, természetes, helyi anyagokból

Erdei tanösvény

készüljenek, a térségre jellemző építészeti-díszítési stílust kövessék, legkevesebb környezeti hatással üzemeltethetők legyenek.

Az ökológiai rendszer alapos megfigyelését biztosító kiépített hálózat létesítésekor az alábbi felépítmények elhagyhatatlanok:

- állatmegfigyelő helyek;
- fotózást biztosító leshelyek;
- éjszakai tartózkodást lehetővé tevő, kutatóház jellegű bázisok.

Kerékpáros és lovasútra útvonalak, szolgáltatások

A kerékpározás ma reneszánszát éli és a Tisza folyó ártere különösen alkalmas kerékpározásra. A kerékpáros turizmus elsődleges motivációja a kikapcsolódás. Az útvonalak maguk is az élménykínálat részei lehetnek. A lehető legtisztább és közúti forgalomtól mentes útvonalakra van szükség, melyekhez a folyók töltései természetes terepet kínálnak.

A természet adta lehetőségek kihasználásával, kiépített túraútvonalak és kijelölt nyomvonalak kialakítása, jelzésekkel való ellátása a cél, amelyek érintik a térség látványosságait.

A kerékpározás és a lovasútra olyan turisztikai szolgáltatás, amely a már kiépített infrastruktúrát is használja, de nem hoz közvetlen bevételt, így a fenntartás költségeit a kiegészítő szolgáltatások bevételei fedezik.

A pihenőhelyek, szálláshelyek, műszaki állomások és információs központok fejlesztése ajánlott, de törekedni kell az alábbi szolgáltatások kialakítására is:

- szerviz, kölcsönzés és forgalmazás bázispontjainak kialakítása;
- kerékpártárolás, lovak elhelyezési lehetőségének biztosítása;

- terepkerékpáros, lovas útvonalak kialakításakor természetvédelmi felmérés és tervek készítése, természetvédelmi és erdőgazdálkodási szempontok figyelembevételével;
- a gyalogos, terepkerékpáros és lovas turistajelzések országosan egységes felfestése és karbantartása.

A fenntartható ökoturisztikai programok egyik feltétele a vendégfogadás szolgálatába állított járművek (csoportszállításra alkalmas járművek, kisbuszok, elektromos csónokok, kerékpárok, lovasfogatok, szekerek stb.) és kezelésükre kiképzett alkalmazottak biztosítása.

Erdei iskola programok

A Környezetvédelmi és Vízügyi Minisztérium és az Oktatási és Kulturális Minisztérium közös célja, hogy megteremtsék a feltételeket ahhoz, hogy minden általános iskoláskorú gyermek iskolai éveinek első nyolc éve alatt legalább egyszer eljusson erdei iskolába. Mindehhez központi forrásokat is biztosítanak.

Az ökoturizmusban kitüntetett szerep jut az oktatásnak, a nevelésnek és a fontos szerepet játszó erdei iskolai oktatási programoknak. (A hazai védett természeti területek 75-80%-án képeznek diákokat.) A tanulás folyamatát – a tanulói képességek fejlesztését és a tananyag elsajátítását – a tanulók tevékeny, együttműködő-cselekvő, megismerő tevékenységére építik. A tanítás tartalmilag és tantervileg egyaránt szorosan és szervesen kapcsolódik a választott helyszín természeti, ember által létesített és kulturális környezetéhez.

Az erdei iskolák keretein belül kiegészítő programtervezés, szakember által kísért kirándulások valósíthatók meg. Emellett előadások tartása, természetvédelmi témájú vetélkedők, versenyek, szakkörök és táborok szervezése is részét képezi egy-egy erdei iskola programnak.

Szolgáltatások fejlesztése

A szolgáltatásfejlesztés célja, hogy a látogatható védett területek ökoturisztikailag kiépített helyszínei képesek legyenek a vendégek szükségleteinek és igényeinek színvonalas kielégítésére. Ehhez szükséges a szálláshelyek biztosítása, a kereskedelem, valamint a vendéglátás fejlesztése, a meglévő eszközpark bővítése.

Szálláshelyek biztosítása

Lényeges feladat szálláshelyet biztosítani a turisták számára egyrészt, mert igény van rá, másrészt az ezáltal meghosszabbított tartózkodási idő növeli a szolgáltatók bevételeit. Az ökoturizmusban részt vevők eltérő szálláshelyigényekkel jelentkezhetnek. Tehát a Nemzeti Parkok és a helyi lakosság érdeke az, hogy vendégeinek akár többnapos tartózkodásra is képesek legyenek szállást biztosítani.

Legnagyobb igény az alábbi szállásfajtákra van:

- panzió kategóriájú, legalább egy busznyit látogatót (35–45 fő, 15–20 szoba) fogadni képes szálláshelyek;
- ifjúsági szálláshelyek;
- turistaszállók, kulcsosházak;
- rusztiikus helyi szálláslehetőségek, például fogadók, tanyák, kunyhók, sátrak stb.

A védett természeti területekre érkező vendégek között igen magas a gyermekek és fiatalok aránya, akik elsősorban az alacsonyabb árszínvonalú szálláshelyeket részesítik előnyben. Az igények alapján szükséges lenne az alacsonyabb osztályú kereskedelmi szálláshelyek tudatos fejlesztése annak érdekében, hogy az ifjúság neveléséhez kapcsolódó iskolai kirándulások, tanulmányi táborok, és erdei iskolák rendszere hosszú távon fenntartható legyen.

Az ifjúsági utaztatásban, szállásadásban érdekelt szervezetek:

- Magyar Ifjúsági Szállások Szövetsége,
- Magyar Természetbarát Szövetség,
- Táboroztatók Országos Szövetsége.

Kereskedelem és vendéglátás fejlesztése

A turistáknak – még az ökoturistáknak is – a vásárlás egyik alapvető igényük. Az európai példák azt mutatják, hogy a természetvédelmi területek annak ellenére, hogy potenciális idegenforgalmi vonzerőt képviselnek, csekély mértékű bevételi forrást jelentenek régiójuk számára.

A fenntarthatóság megköveteli a bevételi források kialakítását. Bevételek bővítését célzó fejlesztések egyben a látogatóközpont alapelemeihez tartoznak, mint például:

- a vendéglátóhely, elsősorban helyi termékek értékesítésével;
- ajándékbolt, helyi termékek, környezetbarát szemléletnek megfelelő termékek;
- bérelhető rendezvénytermek, előadótermek, megfelelő technikával felszerelve.

A nemzeti park igazgatóságok, natúrparkok, civilek és a helyi termékek előállítói számára a kereskedelmi termékek (ajándéktárgyak, kereskedelmi forgalomba vonható élelmiszerek) árusítása az ökoturizmusból származó közvetlen bevételforrást jelenthetne. A natúrparkok esetében lehetőség nyílik az öko- és biogazdálkodás termékeinek az értékesítésére, mely a helyi lakosság számára is kedvező helyzetet teremt. Ennek érdekében a helyi gazdálkodók, termelők bevonása, kisebb üzletek (ajándéküzletek, bioboltok), vásárok rendezése, termékek beszerzési rendszerének kidolgozása hatékonyabbá teheti a jelenlegi együttműködések. A saját védjegy alatt árusítható egyedi árukínálat létrehozása, saját termékek kínálatával kielégítheti a vendégek vásárlási igényét.

A tartózkodási idő növelésével párhuzamosan nő az igény a vendéglátásra is. Törekedni kell a tájjellegű, a hagyományokra épülő családi vállalkozások és az általuk előállított termékek piaci megjelenésének elősegítésére. Étkezés tekintetében a tradicionális, helyi ételek a legkeresettebbek, vagyis a tradicionális gasztronómiai különlegességek, szokások kínálatának összeállítására ügyelni kell. Fontos a vendéglátó egységek belső kialakításának tájjellegű kiképzése (fabútorok, a táj kulturális értékeit bemutató fotók, a helyi kézművesek, mesterek által készített edények alkalmazása). A helyi termelők előnyben részesítése, megállapodás kérdése, amely az általuk előállított termények (zöldségek, gyümölcsfélék, tojás), illetve félkész-, késztermékek (pl.: lekvár) felvásárlását garantálhatja.

Eszközpark bővítése

A turizmus céljait szolgáló felszerelések (pl.: lovaglás esetében a felszerelés biztosítása), eszközök (távcső, kerékpár, kenu stb.) hozzáférhetőségének bővítése, bérlési lehetőség kialakítása tartozik ide. E tevékenységben résztvevő szolgáltató eszközparkjának növelése és az üzemeltetés segítése, támogatása a fontos.

A cél tehát turistafelszerelések és -eszközök boltja, kerékpárkölcsonzó és szerviz létesítése. Kínálat alapú fejlesztéseket is igényel, melynek alapját a helyi termékek és szolgáltatások képezik. Az ökoturizmus fejlesztésével közvetlenül a helyi termékek iránti kereslet érhető el.

Együttműködve a kapcsolódó területekkel (kulturális, kerékpáros, vízi-, lovas-, gasztronómiai turizmus), szervezett és céltudatos fejlesztéssel kialakított, összetett turisztikai termék hozható létre.

Tájékoztatófejlesztés

A turisztikai fogadóképesség alapvető feltétele a látogatók tájékoztatási rendszerének kiépítése. A rendszer célja, hogy a vendégek számára egyszerű és könnyen hozzáférhető tájékoztatót nyújtson, segítse a programtervezést. Ez állandó vagy időszakosan kialakított helyszínen oldható meg, ahol a terület kínálatát bemutató kiadványok; a természetvédelemhez, természetismereti oktatáshoz kapcsolódó könyvek, kiadványok terjesztése (prospektusok, térképek, filmek, tematikus kiadványok) lehetséges.

Ide tartozik még az utak mentén kihelyezett táblák többnyelvű feliratozása, a közlekedési csomópontokban, pihenőhelyeken, parkolóknál és benzinkutaknál, szállodákban és éttermekben turisztikai információs anyagok elhelyezése. Szóba kerülhet esetleg vándorkiállítás és mozgó tájékoztató pont megvalósítása. Ennek célja, hogy az ismeretterjesztő anyagok közvetlenül eljussanak az érintettekhez. Eszköze lehet például egy erre a célra átalakított busz, amely egész évben más és más városokba, oktatási intézmény környezetébe látogat. Az ilyen jellegű programokat a témában érintett szakminisztériumok támogatják és költségeit fedezik.

Az internetnek egyre növekvő jelentősége van a turizmus fejlesztésében. Az utazási döntés meghozatalában az internetnek, mint információforrásnak a szerepe napjainkban sem elhanyagolható, a jövőben azonban szerepe tovább fog növekedni. Az elektronikus kereskedelemben a legnagyobb volumenben utazási szolgáltatásokat értékesítnek a világon. Az új médiában rejlik előnyöket és lehetőségeket

Többnyelvű útbaigazító tábla

egyre több szálláshely, légitársaság és turisztikai hivatal ismeri fel, a turisztikai szektorban az e-business alkalmazása folyamatosan növekszik.

A világhálón elhelyezett információk (pl.: honlapok, portálok) bizonyos esetekben jól helyettesíthetik a prospektusokat. Legfontosabb előnyük, hogy előállításuk és a célszemélyhez való eljuttatásuk lényegesen olcsóbb, a multimédiás lehetőségek révén látványosabban lehet az úti célokat bemutatni és frissítésük is egyszerűbb, mint a nyomtatott anyagoké. Az internet, mint kommunikációs, és értékesítési csatorna, megkönnyíti az egyes fogyasztói csoportok behatárolását, illetve személyre szabott információk és utazási ajánlatok nyújtását számukra.

A helyi lakosság képzése, és foglalkoztatásbővítési lehetőségei

A fejlesztés célja a hosszú távú működtetés feltételeinek megteremtése. A turizmus minden ágazata, így az ökoturizmus is, rendkívül érzékeny a szolgáltatás minőségére. Ezt a rendelkezésre álló, kiépített infrastruktúra mellett a kivitelezésben dolgozók felkészültsége és hozzáállása határozza meg.

A közösség érdeke, hogy a vendégforgalomba bármilyen módon bekapcsolódó állandó vagy szezonális alkalmazottak, szolgáltatók meghatározott módon és megfelelő színvonalon végezzék munkájukat, ehhez fontos az alábbiak megszervezése:

- helyi szakképzés (túrávezetők, polgári természetőrök, programgazdák, pedagógusok, szállásadók, vendéglátók képzése);
- nyelvoktatás támogatása;
- alkalmazottak, üzemeltetők betanítása, továbbképzések.

A fejlesztéseknek köszönhetően a helyi szolgáltatók bevételei növekednek, új vállalkozások jöhetnek létre, ezáltal nő a foglalkoztatottság. A pozitív hatásuk érvényes a gazdákra is, akik termékeiket, szolgáltatásaikat közvetlenül vagy közvetlenül értékesíthetik. Így segítve a termőhelyi adottságokhoz igazodó termelési szerkezet kialakulását vagy fennmaradását.

A turizmus a „háttérpar” fellendülését is segíti. Kézművesség, biozöltség-termesztés, régi magyar állatfajtákat tenyésztő látványgazdaságok, gyógynövények, nád és fűzfa termesztése, melyek jól összeilleszthetők a természeti szépség és a biológiai sokféleség megőrzésére törekvő tájgazdálkodással.

Programfejlesztés

A turisztikai alapszolgáltatások mellett szükség van olyan programkínálatra, amely többnyire kapcsolatban áll a természeti vonzerőkkel.

Garantált program minden, a látogatóközpontokhoz, bemutatóhelyekhez kötődő olyan esemény, amely napi gyakorisággal ismétlődik és a helyszínek tájékoztató anyagaiban megjelenik, látogatói létszámtól függetlenül megtartásra kerül. E programok skálája rendkívül széles attól függően, hogy a bemutatóhely milyen témakört dolgoz fel (személyes témabemutató, állatok gondozásának ismertetése, etetés, gyermekfoglalkozás, filmvetítés stb.).

A garantált programok egyrészt emelik a helyszínek programértékét, másrészt pedig a látogatók időbeli összehangolását is elősegítik, mivel az érdeklődők igyekeznek a tájékoztatókban hirdetett időpontokhoz alkalmazkodni. Megvalósításuk kizárólag a megfelelő szaktudással,

infrastrukturális kiépítettséggel, betanított személyi állománnyal és szervezett, fegyelmezett végrehajtással érhető el.

Az ökoturisztikai szolgáltatók minden évben szerveznek előre hirdetett, általában egy-egy jeles naphoz kötődő programsorozatot, különböző térségi nevezetességhez kapcsolódó rendezvényeket

Önkéntes programok

A nemzetközi gyakorlatban jól ismert és kedvelt önkéntes programok jellemzően szemléletformáló hatásúak. Típusaik a tevékenység meghatározásával különíthetők el.

- látogatóközpontok munkájában való részvétel;
- bemutatásban való tevékeny részvétel, bemutatási eszközök (táblák) telepítése;
- fák ültetése;
- hulladékmentesítés stb.

Túravezetés

Minden ökoturisztikai szereplő ajánl vendégei számára szakember által vezetett túrákat, melyek a legnépszerűbb programok között szerepelnek. A vezetett programok előnye, hogy viszonylag magas turisztikai értéket képviselnek; drágább, minőségi szolgáltatások kínálatát teszi lehetővé.

Túravezetés

A jelenlegi turizmus igen fontos problémája, hogy a programok és helyszínek felaprózottsága miatt nincs turisztikai és gazdasági megtartó ereje, azaz nem szállnak meg a vendégek a területen. Sokszor nem is fogyasztanak, tehát a turizmus haszna nem helyben csapódik le. Erre szolgálhat megoldásul egy olyan fejlesztési irányvonal, mely egy csomagba foglal több olyan érdekességet, mely nem fér bele egy napba, ezáltal arra készíti a látogatót, hogy ne csak alkalmi kirándulás, hanem huzamosabb ott tartózkodás szándékával induljon el az adott területre.

Az ökoturizmus a terület nyújtotta kínálatot színesítheti más turisztikai formákkal való közös, összetett turisztikai csomagok kialakításában. Kiválóan alkalmas kulturális és örökségturizmus, falusi turizmus, aktív- és egészségturizmus szolgáltatásainak kölcsönös kiegészítésére és összefonódására.

Az ökoturisták közvetve újra feleleveníthetik a helyi kézművességet és jótékony hatást gyakorolhatnak a művészetekre is. (A helyi kézműves hagyományok, a hitelesség megőrzését védjegyekkel szükséges biztosítani és fenntartani.)

Pozitív hatást gyakorolnak a népszokások, történelmi vagy vallási ünnepek, a helyi kulturális programok esetében is. Igénylik ezeket a rendezvényeket és kiadásaikkal segítik a helyi kultúra fennmaradását.

Falusi turizmus

A **falusi turizmus** az ökoturizmust erősítő és kiegészítő tevékenység. A személyes élményt adó környezet mellett a pihenésre vágyók igényeit is kielégítik. Az állattartás, a csend, a nyugalom, a jellegzetes falusi hangulat, az aktív kikapcsolódás jelenik meg fő motivációs tényezőként.

Ott működhet sikeresen, ahol megfelelő környezeti állapot, vendéglátó közösség, a helyi vállalkozások közös akaratával összefogva végzik e tevékenységet. A falusi turizmus olyan összetett szolgáltatást nyújt, amelynek kínálata egy település fogadóképessége, a maga építészeti és kulturális értékeinek bemutatásával, természetes használatával. E körben különös szerepet kaphat a biotermelés, a tájjellegű gasztronómia és borturizmus, illetve az ezeken alapuló vendéglátás.

Itt a jelen és múltbeli kulturális értékek egyaránt szerepet kaphatnak. A hagyományőrző kismesterségek, a népművészet, a háziipar, valamint a hagyományos életforma bemutatására szükséges létesítmények kialakítása szükséges, melyet az ökoturisztikai programkínálatba célszerű beépíteni. A hagyományos kultúra, a tradicionális életforma olyan környezetet és természetkímélő technikák sokaságát hozta létre, ami lehetővé tette a több évszázados emberi tevékenység mellett a természetes vagy természetközeli állapotok fennmaradását. Ökológiai – a biológiai sokféleséget óvó – gazdálkodást folytattak, környezettudatosan, a fenntarthatóság elvei alapján működtek.

A növénytermesztés, állattenyésztés, kertgazdálkodás, a feldolgozás folyamata és az ehhez kapcsolódó mesterségek űzése mind vonzó látványosság a turizmus számára és sokszor a vendégek aktív részvételével is színesíthető. Minden úti cél felértékelődik, ha ott érdekes, a hagyományokhoz hű tevékenység folyik és azt a látogatók ki is próbálhatják. Azon túl, hogy

a látvány révén növekszik a térség, a település vonzereje, a helyi lakosság a kézműves termékeinek árusításával jövedelempótlásra is szert tehet.

A falusi szálláshelyek fejlesztésekor és átalakításakor az alábbi szabályokat szem előtt tartva kell eljárni:

- a teljes épületet és a hozzá kapcsolódó létesítményeket tájba, illetve településképbe kell illeszteni;
- a szálláshelyhez tartozó zöldterület állandó karbantartása (udvar és utcafront, előkert) elengedhetetlen;
- a belső kialakítás során a helyi kulturális és társadalmi adottságok hangsúlyozása (bútorzat, dekoráció stb.) fontos;
- a saját előállítású termékek értékesítési feltételeit célszerű biztosítani.

A falusi turizmus egyik legvonzóbb, egyben leglátványosabb és gazdaságilag is hasznot biztosító változata a farmgazdaság.

Tanyák kialakítása

A tanyás településrendszer és gazdálkodási forma, mint sajátos térszerkezeti rendszer a magyar nemzeti örökség fontos része, amelynek fennmaradása, fejlesztése nemzeti érdek és európai szempontból kultúrtörténeti jelentőségű is. A tanyás térségek fontos értéke, hogy alkalmasak a fenntartható fejlődésre, az összetett vidékfejlesztésre és a többfunkciós mezőgazdaságra.

Állattartás tanyán

Napjainkban a hazai megmaradt, illetve a megújuló tanyáknak kisebb hányada folytat érdemi mezőgazdasági termelő tevékenységet. Ugyanakkor a környezeti értékek felértékelődéséhez kapcsolódva növekszik a kereslet a tanyák iránt, amely alapja lehet annak, hogy a terek megújuljanak és új funkciókkal gyarapodjanak.

A tanyás térségek megújulása az alábbi életképes tevékenységek megszerzése, megőrzése, illetve létrehozása révén lehetséges:

- korszerű gazdálkodó tanyák (főként egyes belterjes termelési formák esetében);
- üdülő- és lakó funkciójú tanyák (főként városok közelében, illetve táji, természeti értékekben gazdag helyszíneken, idegenforgalmi vonzerők közelében);
- vendéglátó tanyák (vendégházak, turisztikai programok, vendéglők stb.);
- művelésbe vonás (birtokrendezés után gyümölcsös telepítés, erdőtelepítés stb. abban az esetben, ha tanyaként nem indokolt a fenntartás) ösztönzése.

Ilyen módon a tanyás térségek adottságaihoz, s a változóban lévő természeti adottságokhoz (pl.: talajvízszint, a térség vízellátottsága) igazodó, versenyképes agrár termékstruktúra alakítható ki. Mindezek következtében a kisipari tevékenység is fellendül:

- a tanyasi tájgazdálkodás;
- a piacképes biogazdálkodás;
- a megújuló alapanyagok feldolgozása révén.

Földhasználati jogok rendezésével el kell érni, hogy a helyi gazdák az illetékes nemzeti park tulajdonában lévő területek egy részén a jogszabályok és előírások betartásával újra gazdálkodhasson. A program eredményeként piaci igényeket is kielégítő, ugyanakkor a természet- és tájvédelmi célokat megvalósító termelő gazdaságok jöhetnek létre.

Méhészetfejlesztés

A térségben jelentős múltja, élő hagyománya és a jövő szempontjából is fejlődési esélye van a méhészetnek. A méhészeti hagyományok felújítása és továbbfejlesztése, a feldolgozás körülményeinek javítása alternatív jövedelemszerzést biztosítana a helyi lakosságnak. A helyben termelt és helyben eladható termékek szintén erősítik a kistérség turizmuskínálatát.

Állattartás

A honfoglaló magyarok fő tevékenysége az állattartás volt. Olyan állatokat tartottak, amelyek alkalmasak voltak az úgynevezett ridegtartásra. Ezek az állatok szívósak, igénytelenek voltak, jól viselték a szabadban tartózkodást. Még ebből az időből származik a magyar ló mellett, a magyar szürkemarha, a racka juh, és a mangalica sertés is. Napjainkban megnőtt az ezek utáni kereslet, így a fajokat újból kezdik tenyészteni.

Halászat és halastavak

A térségben néhány, ártéren kívüli halastó kialakítása az őshonos halfajok tenyésztését teszi lehetővé. Az ártéri halastavakban, a Tisza hullámterében „halbölcsőde”, azaz ivató-tó kialakítása elképzelhető. Ezzel a hagyományos foggazdálkodás az érdeklődők számára is bemutatható formában valósulhat meg.

Agroturisztika

Agroturisztika alatt a gazdaság bemutatását előtérbe helyező turisztikai formát értjük, ahol lehetőség van bekapcsolódni a gazdaság mindennapi tevékenységébe az állattartás, tejfeldolgozás, zöldség-, gyümölcs-, gyógynövény-termesztés és tartósítás, kenyérsütés, házi kézműves foglalkozás révén, az alábbi feladatok segítségével:

- etetés, istálló és óltakarítás, állatok kihajtása, lóápolás, tojásszedés stb. (idényben kaszálás, forgatás, szénaboglyarakás);
- fejés, etetés, kihajtás a legelőre, istállótakarítás;
- tejfeldolgozás (főlézés, sajt, túró, vaj készítése, savófelhasználás);
- zöldségek, gyümölcsök, fűszer- és gyógynövények termesztése, tartósítása. aszalás, befőzés, lékészítés, krémek és kivonatok készítése;
- gabonaőrlés kézi malommal, dagasztás, kenyér- és lepénysütés, gabonapelyhesítés, tűzifagyűjtés, fűtés;
- kézművesség házi használatra.

Emellett különböző hagyományőrző szórakozásoknak is helyet biztosít, úgymint: történelmi játszótér, íjászat, fegyverbemutató, vagy túravezetés máhás pónival.

Az agroturisztikai szállás régi parasztházban, vagy népi tárgyakkal berendezett szobákban történik.

Állat etetése

Vadászturizmus

A vadászat a magyar ember ősi foglalkozása, amelyből az idők során hobbi, majd szenvedély vált. Az erdők mélyén az apró vadak mellett őzek, vaddisznók is élnek, az ártéri erdőkben, mezőkön gyakran látni fácánokat, mezei nyulakat. Az erdőkön és mezőkön megtalálható a dámvad, a szarvas, a vadcacsa, vagy a szalonka is. Jellemző a fácán- és nyúlhajtás, a keresővadászat, az apróvad-lesvadászat, a gépkocsival és fogattal történő vadászat, igény szerint az íj- és sólyomvadászat.

A egyes vadfajok vadászata változó időpontokban engedélyezett!

A vízivadakra főleg az őszi időszakban érdemes vadászni. A gímszarvasra vadászók legkorábban szeptemberben érkeznek a régióba, hiszen ekkor kezdődik a szarvasbőgés. Novembertől januárig a bőgés utáni időszakban van lehetőség a selejtező vadászatra, amikor már a tarvad is kilőhető. Ekkor van szezonja a mezei nyúl vadászatának is. Őzbakvadászat május elején kezdődik és szeptemberig tart. Ebben az időszakban egészíthető ki a vadászat a gerlevadással, illetve az augusztus közepén kezdődő vadcacsavadással. A havas, téli hajtóvadászat nagy élménye a vaddisznóelejtés. A sportosabb válfajt kedvelők – főleg az őszi hónapokban – fácánkakast lőhetnek. Kiegészítő program lehet a vízi vadfajok (vadréce, tőkés réce) vadászata. Mindenütt lehet vadászni vadcacsára, és az időjárás függvényében vadlibára is.

A vadászat nem tartozik a nagy tömegeket vonzó turisztikai formák közé, ugyanakkor alkalmas a szezon meghosszabbítására. Ennek elérése érdekében ajánlott:

- vadtenyésztő telepek kialakítása;
- vadászati létesítmények kialakítása, amelyek egyrészt a vadászható állomány növekedését segítik, másrészt javítják a vadászat körülményeit;
- vadászlesek, vadetető, gyakorló pályák, vadnevelő telepek kiépítése is ajánlott.

Az árterek erdői lehetőséget kínálnak látcsöves, fényképezőgépes cserkészésre is. A természetfotósoknak és az állat- és növényvilág tanulmányozóinak is számtalan élményt tartogatnak az erdők.

Erdő- és fagazdálkodási létesítmények

Az erdő- és fagazdálkodást szolgáló, segítő létesítmények az erdőgazdasági utak, melyeket a gyalogos túrázó is használhat, illetve a kerítések, melyekkel a frissen telepített facsemetétet óvják az állatoktól. Ide tartoznak

- a vadetető, szórók, szóók;
- a vadföldek (ahol az állatok számára lucerna, kukorica és egyéb takarmányok termesztése folyik);
- dagonyák (az állatok vizes, pocsolyás „fürdőhelyei”);
- vadles;
- vadvédelmi kerítések (létrák segítségével vezetnek át a turistautakat) létrehozásával (üzemeltetés és karbantartás) növelhető a természet nyújtotta élmény a látogatók számára.

Vadgazdálkodás		
Vadföldek kialakítása	Kis kiterjedésű, kifejezetten a vadon élő állatok élő-, búvó- és táplálkozó helye céljával szolgáló reliefek alakulnak ki.	A betakarítás utáni időszakban természetes táplálékforrás létesül vadon élő állatoknak. Az állomány növekszik, minősége javul.
Vadászati létesítmények	Vadtenyésztő telepek jönnek létre, nő a vadászati létesítmények száma.	A vadászható vadfajok állománya mennyiségben növekszik. A kulturált, élményszerző vadászati szempontok minden területen érvényesülnek. A vadászturizmus bevétele növekszik.

Biogazdálkodás

Egyre növekszik az igény az olyan jellegű termékek iránt, melyek egészségesek, minőségük kimagasló és tartósító-, illetve adalékanyagot egyáltalán nem, vagy csak kis mennyiségben tartalmaznak. E minőségi termékek előállítására a kisebb volumenű termelést, extenzív módszerek alkalmazását igényli. Külföldi és magyar példák is igazolják, hogy megfelelő védjegyek, áruejelzők alkalmazásával e termékek különleges minősége és származási helye között megfelelő kapcsolat alakítható ki.

Cél, hogy a természetvédelmi oltalom alatt álló területeken – ideértve a Bükki Nemzeti Park területeit is – csak biotermelési mód legyen alkalmazható. A biotermelésben érintett gazdák ilyen irányú képzésben részesülnek.

Biogazdálkodást elősegítő intézkedések	<ol style="list-style-type: none"> 1. Nő a biotermelésben résztvevő, szakképzett gazdák száma. 2. Nő a biogazdaságok száma a kistérségben. 	Messzemenően érvényesülnek a természetvédelmi érdekek. A biogazdálkodás jobb piaci érvényesülési lehetőséget biztosítanak a gazdák számára. A kistérség bevételei is megemelkednek.
--	--	---

A magyarországi agrártáj mai arcát már jellemzően a nagyüzemi, intenzív mezőgazdálkodás alakította ki. A jelenleg is nagy méretekben folytatott iparszerű gazdálkodás előbb vagy utóbb fölös, eladhatatlan termékekhez, a már nálunk is ismert túltermeléshez vezet, ezen keresztül pedig alacsony és ingadozó termelői árakat okoz. Ezt csak tetézi a talajok kimerülése, a vizek szennyeződése, a vegyszer és műtrágya-maradványanyagok által szennyezett élelmiszerek arányának növekedése.

A gyengébb termőképességű talajokon, gyepterületeken, ártereken a gazdálkodónak – amennyiben lehetősége van – szakítania kell a megszokott intenzív technológiákkal. Megvalósítható például az extenzív gyepgazdálkodás, az ártéri gazdálkodás és a biogazdálkodás,

amelyek legtöbbször nem külföldi, idegen példákon alapulnak, hanem hagyományos, régi magyar gazdálkodási módszereket elevenítenek fel.

Újabb módszer lehet a természetkímélő eljárással előállított, eredetjelzett, márkázott termékek rendszere, vagy az egyre magasabb szinten támogatott agrár-környezetvédelmi szempontú gazdálkodásra való áttérés.

A biogazdálkodás legfontosabb célja és legkiemelkedőbb eredménye a talaj egészségének és termékenységének, valamint a természetes környezet fenntartása. A biogazdálkodásnak nincs szükségük mesterséges rovarirtó szerekre, gyomirtó szerekre, műtrágyára, szennyvíz-iszapra, antibiotikumra ahhoz, hogy zöldséget, gyümölcsöt termesszenek és állatokat tartsanak.

Általában minden országban más és más az ökológiai gazdálkodás minősítésére vonatkozó szabvány, emellett az Európai Unió és az ENSZ nemzetközi szinten is életbe léptetett egy követendő szabványt. Mára számos európai ország támogatja a biogazdálkodást. Dánia olyan támogatási programot iktatott törvénybe, mely ismeretenyaggal és gazdálkodási támogatással segíti a biogazdálkodásra átálló gazdákat az átállás időszakában.

A biogazdálkodás jó irányba terelheti a vidékfejlesztést, a munkaerőpiac bővülését, az emberek egészségi állapotát és a környezet ápoltságát, a tájvédelmet.

A vegyszeres és a nagyüzemi (szokványos) gazdálkodással szemben a biogazdálkodás bizonyítottan járható alternatívát jelent. Mivel a biogazdálkodás nagymértékben a kétkezi munkára alapoz, ezért a munkahelyteremtés eszköze is lehet.

Bio juhsajt

Vízi turizmus

Juhász Gyula: A szent magyar folyó

(részlet)

„A magyar nap vígan süt az égen,
Csöndes álom szunnyad a vidéken.
Nyári áldás a boldog határban,
Tisza vize folydogál magában,
Tiszavirág kedve pillangója,
Ez a Tisza örömünk folyója.”

A Tiszát nevezik az Alföld vízi „főutcájának” is. Költők, írók, sokaságát ihlette meg és ejtette ámulatba a Tisza. Számos legenda kötődik a Tiszához, többek között Attila király temetésének legendája is.

A Felső-Tisza vidékén még most is megcsodálhatjuk az elmúlt ezer év hagyatékait, az Árpád- és középkori templomokat, kastélyokat, kúriákat vagy a szabolcsi földvárat. A vidék nagyon gazdag – szinte változatlan formában fennmaradt – néprajzi értékekkel bír. Tarpán megcsodálhatjuk a népi építkezés hagyományait, a Felső-Tisza vidéken a fa harangtornyokat, a középkori kő- és téglatemplomokat. Az ország egészét tekintve a Felső-Tisza vidékén találták meg a honfoglaló magyarság leggazdagabb sírjait.

A folyó rendkívül gazdag halban. Egykoron sok ember számára a Tisza volt a fő megélhetési forrás. A folyóhoz kapcsolható foglalkozások többek között: a hajós, halász, madarász, csikász, pákász, tutajos, gabonamolnár, gyékényszövő, vadász, nádvágó. Téli kiegészítő foglalkozásként művelték a gyékényfonást, gyékényszövést, kialakultak a szűcs és szűrszabóipari központok.

A Tiszában 68 halfaj él. A legismertebbek, a békés halak, a kecsegék már csak a Felső-Tiszán élnek, a duzzasztott vizet nem kedvelik. A márnával is hasonló a helyzet, ugyanakkor a ponty, az ezüstkárász és a dévér gyakori. A ragadozók közül a holtágokban a törpeharcsa gyakori, míg a domolykó, és a csuka már csak a Felső-Tiszában van. Nemrégien telepítették be a busát és az amurt, valamint az angolnát.

A Tisza az Alföld vízi országútja volt, itt szállították tutajokon a kárpátaljai rönkfát, a máramarosi sót. Bárkákön fuvarozták a tokaji követ, bort, a Tisza menti gazdák gabonáját, a szenet. Jelentős volt a fafeldolgozás is. Az áruszállításra használt tutajok a lerakodás után fűrészmalomokba, vagy hajóépítő műhelyekbe kerültek, ahol építőanyag, palló, gerenda, cserépléc, vagy egy újabb vízi jármű lett belőlük. Ugyanakkor a Tisza és főleg annak árterei, mocsarai menedéket adtak az üldözötteknek a tatár és a török pusztítás ellen.

Őseink megtapasztalták a folyó szeszélyességét és igyekeztek az Alföld magaslataira építeni, amely települések szigetként emelkedtek ki a mocsárvilágból. Ezen települések lakosainak mindennapi közlekedési eszköze a csónak volt. A legenda szerint ennek emlékét őrzi a szatmárcsekei csónakfejűs temető is, amely szerint a halottakat csónakon szállították a

magaslaton lévő temetkezési helyre, és mivel visszafelé már az elhunytak nem volt szüksége a csónakra, azt fejfaként állították sírhantjához.

A Tisza és környezete fával, szalmával, náddal tüzelőt biztosított eleinknek.

Mára a Tisza a természetközeli turizmus paradicsomává vált.

Az Észak-Magyarországi Régió Turizmusfejlesztési Koncepciójában a vízi turizmus külön, „Üdülő/pihenő” alprogram címen jelenik meg.

A program célja egyrészt a vízparti (tavak, folyópart) szolgáltatásokat igénybe vevő pihenő turisták számának növelése, más turizmusirányokhoz, termékekhez történő kapcsolása, ezen belül:

- a vízparti üdülőhelyek kiépítése, összetett terméké fejlesztése;
- ifjúsági szálláshelyek, kempingek fejlesztése;
- szolgáltatásbővítő beruházások támogatása;
- a meglévő strandok fejlesztése: az egészségügyi létesítmények és az öltözők korszerűsítése, a part mentén elözhanyók felállítása, parkosítás, szemégyűjtők kihelyezése, a vendéglátó és kereskedelmi létesítmények esztétikus kialakítás, magyar és idegen nyelvű tájékoztatás, őrzött parkolók kialakítása;
- új strandok kialakítása.

Célja másrészt a vízhez kötődő üdülések fejlesztése, a folyómenti szolgáltatások növelése úgy, mint:

- szálláshelyek számának növelése;
- étkeztetés fejlesztése;
- kölcsönzés fejlesztése;
- benzinkút és szervizelés lehetőségeinek fejlesztése.

A csónakkikötő és hozzá kapcsolódóan a strand kialakítása, valamint a megfelelő infrastrukturális létesítmények létrehozása elsősorban a Tiszára épülő vízi turizmus turisztikai vonzerejének növelését célozza. A megnövekedett turistaforgalom a turisztikai fejlesztésekhez kapcsolódóan szükségessé tesz egy jelentős mértékű szálláskapacitásbővítést, melynek leggyorsabban megtérülő és létrehozható formája a folyópart közelében apartmanok, sátorhelyek és lakókocsik részére is egyaránt használható kemping létesítése.

A vízparti turizmus önmagában nem elkülöníthető turisztikai ágazat, hiszen a vízparti turisztikai tevékenység lényege éppen abban rejlik, hogy aktívan kapcsolódik a víz jelenlétéhez. Ugyanakkor fontos megjegyezni, hogy a vízi turizmusnak a víz szükséges, de önmagában még nem elégséges feltétele. A vízi turizmus kialakulásához és működéséhez mindenképpen fejlett parti szolgáltatói háttérre van szükség.

Általában a következő turisztikai típusokkal együtt említik a vízi turizmust:

- **ifjúsági turizmus**, mert a fiatalok kedvelt nyaralási formája, a legtöbb résztvevő iskoláskorú fiatal;
- **a sportturizmus**, mert a sporthoz, evezéshez, vitorlázáshoz, horgászáshoz kapcsolódó szabadidő eltöltésének aktív, sportos formája;
- **a falusi turizmus**, mert általában falusi környezetben, illetve kisebb városok közelében bonyolódik, állomásainak, rendezvényeinek helyei főleg falvak és községek;
- **az ökoturizmus**, mivel környezetkímélő és elengedhetetlen kelléke a jó levegő, erdő, napfény, csend, béke és természet.

Tehát ide tartozik minden olyan turisztikai ág, amely a folyót útvonalként használja, illetve a folyóhoz és mellékágaihoz, holtágaihoz kapcsolódó, az aktív pihenés kategóriájába tartozó tevékenységeket foglalja magába.

A vízi turizmus fajtái

A vízi turizmus bemutatásának fontos része a vízi turizmus fajtáinak leírása, mivel az ágazat igen sokrétű, sokféle szempontból behatárolható üdülési forma.

1. Az **igénybe vett közeg, terület szerinti csoportosítás** alapján megkülönböztethetünk például evezést, horgászatot, hajózást, fürdőzést, vízparti üdülést, vagy ezek kombinációit.
2. **A motiváció alapján történő csoportosítás** szerint a turisták azon igényeihez kapcsolódó, amelyek a vízen és vízparton történő időtöltésre ösztönzik őket.
  - eszerint megkülönböztetünk vízparti táborozást és kempingezést. Előbbi esetében a táborozó helyek egyszerűbbek, míg a kempingek több szolgáltatást nyújtanak, több felszereléssel rendelkeznek;
  - emellett a másik típus a horgászat, amely kisebb természetes és mesterséges vizeken, tavakon, holtágokban, morotvákban is űzhető aktív üdülési forma;
  - a harmadik elem a vízitúra, amely a vízen történő időtöltést jelenti, altípusait az igénybe vett eszközök alapján különíthetjük el.

3. A harmadik típus az **igénybe vett eszközök alapján** válik szét. Ennek az eszközök széles tárháza következtében számos altípusa van, melyek a következők:

- **Kézzel hajtott csónakos túrázás.** A kajakok, kenuk, evezős csónakok, ladikok különféle fajtáival történő túrázást jelenti. Általában fiatal, néhány fős csoportok, baráti társaságok kapcsolhatóak ehhez a turizmusformához.

Ennek a csoportnak a legfontosabb kategóriája a klasszikus vízitúra. A túrák két fő változata, amikor a teljes felszerelést a túrázók a kenuban, a vízben viszik magukkal, illetve amikor a felszerelést a parton gépkocsival szállítják. Az előbbi változat kevésbé kötődik kiépített kikötőrendszerekhez, gyakorlatilag bármelyik arra alkalmas homokpadon meg tud állni éjszakára. A második változat partról is jól megközelíthető, többé-kevésbé kiépített kikötőhálózatot igényel.

A kikötővel, megállóhellyel szemben támasztott igény a sátorozó hely, WC, tisztálkodási, valamint az evés, ivás és bevásárlási lehetőség. Két kikötőhely között a túrázók gyakran megállnak – fürödni, pihenni –, ezeken a helyeken is igénylik a büfé jellegű vendéglátóhelyeket.

A kategória érdekes eleme a versenysport. Ez magán a folyón inkább edzések formájában jelenik meg, a versenyeket inkább a holtágakon kiépített versenypályákon tartják. Ugyanakkor ezek a versenyek jelentős idegenforgalmi vonzerőt is jelentenek.

A kézzel hajtott vízi járművek közül az evezős csónak a horgászturizmus eszközeként is szóba kerülhet. A folyó tulajdonságai, folyási sebessége miatt a tiszai horgászturizmusra az evezős csónak alkalmazása nem jellemző, ezzel a megoldással inkább a helyiek élnek. A térségbe érkező turisták a motoros csónak bérlésének lehetőségét részesítik előnyben.

Az ökoturizmus eszközeibe viszont a kézzel hajtott vízijárművek jól illeszkednek. Előnyös, hiszen több olyan ökoturisztikai szempontból értékes terület is található a folyó mentén,

Evezőtúra a Tiszán

Motorcsónakázás a Tiszán

melynek jogszabályi korlátozások vagy vízmélységi problémák miatt csak ilyen járművekkel közelíthetők meg.

- **Motorcsónakos túrázás.** Különböző teljesítményű motoros csónakokkal való túrázás. Ezekkel általában nagyobb utakat szoktak megtenni, de használatuk több vízzen is korlátozott.
- **Motoros kishajóval és jachtal történő túrázás.** Több hetes utakra berendezett hajók, melyeken akár lakni is lehet. Külföldön egyre nagyobb teret hódít az efféle hajókkal történő, több országot érintő túrázás. Elsősorban családok, baráti társaságok veszik igénybe.

A motoros kishajós turizmusnak két változatát különítjük el egymástól, a sportcélú hajózást és a túrahajózást. A sportcélú hajózásba tartozik a vízisízés, a jet-ski.

Ezek általában egy-egy szűkebb területhez kötődnek, általában a hajó tárolására vagy vízrebocsátására alkalmas kikötő környékén jellemzőek. A túrahajózáshoz ezzel szemben inkább a több nap alatt megtehető távolságok kapcsolhatóak. Mindkét változat a jól kiépített, fejlett infrastruktúrával rendelkező kikötőket igényli. A kikötővel szemben támasztott egyik legfontosabb igény a tankolási lehetőség.

- **Vízi sportolás.** Önálló hajtóművel rendelkező vízi sporteszközök, pl. jet-ski, vagy motorcsónakkal vontatott eszközökkel, pl. vízisí, ejtőernyő, „banán” stb. történő sportolás. Újabban több helyen is van ezen eszközöknek kijelölt pálya, illetve a vízisíeléshez az országban már több helyen is létesítettek drótkötélpályákat, melyek teljes mértékben környezetkímélők, mivel villanymotorral üzemelnek. A vízi sportokhoz tartoznak a fentiekén kívül a szélérővel meghajtott sporteszközök is pl. szörf, vitorlás csónak, vitorlás kishajó.

Kis és nagy kiránduló hajókkal, vitorlásokkal történő túrázás. Általában 10-20 főtől a több száz fő befogadására alkalmas hajókkal, melyeken személyzet, étterem, büfé és idegenvezető szolgáltatása is megtalálható. Általában pár órás vagy egész napos kirándulásokat tartanak rajtuk. Az idősebb, jobb anyagi körülményekkel rendelkező látogatók kapcsolhatóak ehhez a típushoz.

Ebbe a csoportba tartoznak a hajók és a hozzájuk köthető kínálat a személyhajózás. A tiszai hajózás legnagyobb lehetőségei a kirándulóhajók, a rendezvényhajók és esetlegesen az üdülőhajók, lakóhajók vonatkozásában rejlenek.

A hajózáshoz kapcsolódó minimális feltétel a nagyobb méretű és merülésű hajók fogadására is alkalmas kikötőhálózat. A kikötők földrajzi elhelyezésénél a partszakasz attrakcióit, turisztikai kínálatát kell elsősorban figyelembe venni, további szempont, hogy a hajó a víztartályait fel tudja tölteni.

A hajózásra a néhány órás kirándulástól a több napos túrákig, vagy a hajón való üdülésig sok lehetőség jellemző.

A hajózást az időjárás és a vízjárás kevésbé befolyásolja, de szezonális szempontjából ez is a melegebb hónapokhoz (május–szeptember) kötődik. A hajó többé-kevésbé egyedül álló kategória, bár mint hosszabb túra alatti lakóhely, könnyen kapcsolható akár a több napos horgásztúrákhoz is.

Rendkívül fontos a célcsoportokra irányuló marketingmunka. Tehát rendkívül fontos, hogy elkülönítsük az egyes célcsoportokat és megtaláljuk hozzájuk az eredményes fejlesztési utat.

A vízi turizmus tervezésének szempontjából néhány fontos tényezőt érdemes figyelembe venni:

- a Tisza, a Zagyva folyók vízfelülete, a természetes állapotú folyóvölgyek európai szinten kiemelkedő „zöldfolyosót” képeznek;
- a városlakók számára legvonzóbb a holtágak és a védett területek érintetlensége;
- a vízi sportok számára kedvező éghajlati viszonyokat találunk a Tisza mentén.

Strandolók a Tisza partján

A turizmus igényeire figyelemmel kell az infrastruktúra-fejlesztési beruházásokat elvégezni, hogy a szükséges komfort elérhetővé váljon.

A vonzerők kihasználtságát értékelve megállapítható, hogy jelenleg még sok helyen hiányoznak a minőségi, sokoldalú hasznosítás alapfeltételei, a szolgáltatási háttér, kevés a kiépített csónakkikötő, kevés a sátorozó hely stb.

Az üdülőturizmus: a hazai és a külföldről érkező vendégek leginkább jellemző turisztikai tevékenysége a különböző vízparti üdülőhelyeken történő napozással, strandfürdőzéssel, játékkal, olvasással párosuló passzív szabadidő-eltöltés. Az üdülőturizmus elsősorban a Tisza menti települések falusi szállás- és fizető-vendéglátóhelyein, a kempingekben és az üdülőházakban realizálódik, de ezt a turisztikai tevékenységet szolgálják a „második otthon” ok (hétvégi házak) is, amelyek passzív időtöltés mellett terepet kínálnak a nagyszámú hobbi kertészkedő számára.

Az **aktív turizmus** színterei: az aktív turizmus önállóan, illetve más turisztikai termékcsoportok részeként jelenleg is fontos elem a régió turisztikai kínálatában. Az aktív turizmus jelentőségét növeli, hogy egy része a sportolással, más elemei a természettel, annak pihenést, kikapcsolódást, maradandó élményt nyújtó szerepével függ össze. A régió összetett turisztikai kínálatából adódóan számtalan lehetőséget kínál az aktív turizmusban résztvevők számára.

A vízgyűjtő számos települése, illetve annak környezete kiváló terepet jelent a lovaglás, a kerékpározás (a gátak szinte mindenhol alkalmasak kerékpártúrára), a vízi turizmus, a természetjárás, a vadászat szerelmeseinek.

Sportturizmus

A motoros kishajós, (jacht) turizmus szempontjából az egyik legfontosabb kínálati elem maga a Tisza, mint hajózási lehetőség. A magyar vizek lehetőségei korlátozottak, a Balatonon, a Velencei tavon, a Ráckevei Duna-ágon jogszabályok tiltják a vízi turizmus ezen ágához tartozó hajók közlekedését.

A horgászturizmus szempontjából a fő kínálati elem a Tisza halbősége, az országos átlagot felülmúló fogási lehetőségek. Emellett mindenképpen fontos a meglévő érintetlennek látszó természeti környezet is.

Általánosságban kimondható, hogy a kínálatot maga a folyó, a folyó jelenlegi állapota jelenti, ezért a fejlesztések során fokozottan ügyelni kell ennek az állapotnak a megőrzésére, hiszen a túlzott fejlesztések, a táj és környezet megváltoztatása akár gátjává is válhat az idegenforgalom növekedésének.

Az **egészségturizmus** a turizmus azon területe, ahol az utazás motivációja az egészség megővése vagy visszaszerzése. Szerepe a jövőben várhatóan tovább fokozódik, az emberek természetes gyógymódok iránti fogékonysága nő, a megelőzés a gondolkodás középpontjába kerül.

Fejlesztése gazdasági jelentőségénél fogva is különös fontossággal bír, mivel a turisták költési szintje, tartózkodási ideje és az általuk igénybe vett szolgáltatások mennyisége és minősége az átlagot meghaladja. A szezonális szinte alig érvényesül.

Szálláshely és vendéglátás

A forgalmas üdülőtelepüléseken sorra megújultak az egyéni karakterű, hangulatos kisvendéglők, fogadók, amelyek többsége jól illeszkedik a táj, környezet településkép jellegzetességeihez. Az éttermek egyre igényesebb, színvonalasabb berendezésekkel bírnak, és az utóbbi években egyre többet találunk a nyári turisztikai szezonban oly fontossá váló légkondicionálóból. A kerthelyiségek felértékelődtek és számuk is jelentősen szaporodott. Sajnos továbbra is kevés az egy-egy tájegység, település jellegzetességeihez kötődő, helyi hagyományokra támaszkodó fogadó, csárda (pl. halászcserda, vadásztanya, palóc étterem, pisztrángétterem stb.). Azonban az angol mintájú sörözők (pub-ok) egyre elterjedtebbek és népszerűbbek, de leginkább a helyi lakosság körében. Az elmúlt három évben a régióban kezdetben szaporodtak az internetkávézók, melyek száma mára érdekes módon csökkenő tendenciát mutat.

Célközönség

Külföldi turisták

Elsődlegesen a nyugat-európai országból érkező 20–50 év közötti korosztály érdeklődik a természeti különlegességek, a vízi turizmus iránt. A folyót látogató külföldi turisták közül a német, holland és az osztrák turisták száma a legjelentősebb. Ez a célcsoport elsősorban a kiránduló és lakóhajók, valamint a motoros kishajók és jachtok nyújtotta élményekre, szolgáltatásaira tartanak igényt.

A közép- és kelet-európai országok közül Lengyelország kiemelkedő szerepet kap, hiszen az utóbbi években fokozódó érdeklődést mutat a térség iránt. Erre alapozva lengyel nyelvű,

színvonalas propagandaanyaggal fokozni lehetne a kereskedelmi szálláshelyek kihasználtságát és hasznosítását.

Elérhető lenne a határon túli magyar lakosság, elsősorban a erdélyi, vajdasági és felvidéki magyarság. Ez a célcsoport elsősorban a kézzel hajtott csónakok, valamint a kirándulójajók fejlesztései számára jelent lehetséges lehetőséget.

Belföldi turisták

A családosok jelentik elsődlegesen azt a célcsoportot, akik igénybe veszik a tiszai turizmus szolgáltatásait. (Nagyvárosi fiatalok és nagyvárosi családok középosztály tagjai.) Nélkülözhetetlen a vízi turizmus információs hálózatának kiépítése, stabil programkínálat, tájékoztatás a pontos árakról és szolgáltatásokról. A célcsoport leginkább a kirándulójajókkal és a motoros csónakokkal kapcsolatos fejlesztésekhez kapcsolhatóak.

Az iskolás csoportok alacsony fizetőképes keresletet jelentenek és érzékenységük szezonális jellegű. Ennek ellenére érdemes figyelmet szentelni a turizmus ezen formájára is, elsősorban azért, mert környezettudatos, természetvédelemre való nevelés fontos feladatait valósítják meg. A kirándulójajók és a kézzel hajtott csónakok fejlesztését ösztönzik. A kirándulójajók esetében meghatározó a csoportos turizmus szerepe. Az elmúlt évek példái egyértelműen bebizonyították, hogy az osztálykirándulástól kezdve, a különböző vállalati vagy akár nyugdíjas klubokig, az érdeklődők csoportosan jelennek meg a turisztikai hajózás kategóriájában.

Hasznos tudnivalók

A Bodrog és a Felső-Tisza

A Bodrog Kelet-Szlovákia és az Ukrán-Kárpátalja területén eredő Latorca, Ung, Laporca, Ondava és Tapoly folyókból keletkezik. A szlovákiai Zemplén- (Zemplin) hegységtől már Bodrogként érkezik Felsőberekénél Magyarországra. Teljes hossza 65 km, a hazai szakasz **51,2 km**. Az első **1,2 km**-es szakasz szlovák–magyar határ. Teljes vízgyűjtő területe 13 579 km², ebből hazánk területére 972 km² esik. Magyarországi mellékvizei a Zemplén-hegység keleti oldalán lefutó bővizű patakok: a Ronyva, a Bózsva és a Tolcsva. A folyó a Hegyalján végigfolyva Tokajnál, a Kopasz-hegy lábánál ömlik a Tiszába az **543,7 fkm**-nél.

A Tisza a Duna legjelentősebb mellékfolyója, jelenlegi hossza **962,2 km**, a szabályozás előtt 1420 km volt. A Máramarosi-havasokban 1886 m magasságban eredő Fekete- és Fehér-Tisza összefolyásából keletkezik. Magyarországot a 744,5. folyamkilométernél, Tiszabecsnél éri el. Hazai hossza **584 km**.

A Tiszán minden irányban bármilyen típusú csónakkal túrázhatunk. A hajóforgalom kicsi. A Tisza zavaros és mély víz, a folyó medrét állandóan változtatja. A kanyarok belső (domború) oldalán levő homokzátányok is hirtelen mélyülhetnek. Aki nem tud úszni, viseljen mentőmellényt! A folyót átúszni, ittasan evezni és fürödni tilos és életveszélyes. Ne fürödjünk hidak, zsilipek, kompok, szivattyúk közelében, örvényes helyen, és ott, ahol azt tábla tiltja!

A hajók előtt 300 m-nél, mellettük 30 m-nél nagyobb távolságra kell elhaladnunk. A kikötött hajók, uszályok és úszó vízkivételi művek mellett a víz felőli oldalon haladjunk el, mindig

azon az oldalon, ahol a piros-fehér zászló, tábla vagy fény van! A piros jelzésű oldalon elhaladni veszélyes és tilos.

Ugyancsak figyeljük a hajóhidak jelzéseit is; áthaladás a táblával jelzett nyílásban. Itt nincsenek kötelek, máshol lehetnek, ezért ott veszélyes az áthaladás. Minden esetben tartsuk be a hídszemélyzet utasításait!

Halászni, horgászni csak az ide vonatkozó rendeletek betartásával lehet.

Minden Tisza menti faluba jár autóbusz és ott vegyesbolt, kocsmá is található.

A vízitúrázók a víz partján az 50 m-es sávban táborozhatnak, kivéve a helységek belterületét, vagy ha a közelben kemping van, és ahol ezt tábla tiltja.

Vízitúra-lehetőségek Észak-Magyarországon

A vizek szerelmesei a Tisza, a Bodrog, a Hernád, a Sajó és a Bódva vízi útjain túrázhatnak. Gyönyörű galériaerdők, homokos partszakaszok, vadregényes táj, csendben figyelő horgászok kísérik a csillámló habokat átszelő csónakot.

A Felső-Tisza Európa egyik legjobb síkvice. Az útvonalat kísérő településeken történelmi emlékhelyek, ipari-építészeti műemlékek egész sora található. A táj festői, a csend és a nyugalom lelki békével ajándékozza meg az evező turistát. A Tiszán túrázók a folyó legromantikusabb, felső szakaszán haladhatnak. Ezen a részen a víz gyors sodrású, így a túra – a nagy távolság ellenére – kényelmes kirándulásként teljesíthető.

Kezdő vízitúrázóknak javasoljuk a Bodrogot. A lassú sodrású, sok kanyarral ékesített folyó romantikus élményeket ígér.

A gyors sodrású, vadvízhez hasonló Hernád és Bódva a kihívások folyói, kalandosabb vízitúrákat kedvelőknek ajánljuk. A túrán egy vagy több beülő, túrázásra alkalmas kajakokkal vagy kenukkal célszerű részt venni. A kalandos környezet, az akadályok leküzdése felejt-

hetetlen élményt ígérnek. A Hernádon evezve az út során szinte végig láthatjuk a Zemplén csodálatos vonulatát és várromjait.

Különleges élmény – a részben vízzel borított – tavakkal és csatornákkal szabdaltn vadregényes Bodrogzugban (Bodrogközben) evezni.

A Bodrogzugba való evezéshez az Észak-Magyarországi Környezetvédelmi és Vízügyi Felügyelőség engedélye szükséges!

Vízitúra a Bodrog-ártéren

A Bodrog-ártér Tokajtól északra Olaszliszka–Bodrogkeresztúr–Zalkod–Viss között terül el. E Velencei-tó nagyságú területet víz önti el a tavaszi áradásokon rendszerint, és ritkán nyáron is a Tisza áradásakor. Területén állandóan van 9 nagyobb tó (holtág), ezeket 3 hosszabb csatorna köti össze. Kis víz esetén is járhatók, ám nyáron a vízínövényzet elburjánzása után igen nehezen, vagy nem evezhető. Számptalan mocsaras, ingoványos területen igen sok és sokféle vízimadár él és költ, pl. nagykócsag, bakcsó, bölömbika, szürke-, vörösgém, sirály, szerkő, még kárókatona is. Vízi és mocsári növényzet terem nagy tömegben. Szépek a 15-20 cm-es fehér tündérrózsák, a sárga vízitők, a sárga nőszirm, a mocsári gólyahír és a tavaszi tőzike. Júniusra már úgy elszaporodnak, különösen a kolokán, hogy az evezést is lehetlenné teszik. Néhány mocsáritölgy, sok nyár- és fűzfa díszíti a területet. A vizes, mocsaras területre jellemző állat- és rovarvilág is fejlett. Ezt a csodálatos, ritkán látható vízivilágot a Tokaji-hegy és a Zempléni-hegység panorámája ékesíti.

Az egész terület a Tokaj-Bodrogzugi Tájvédelmi Körzethez tartozik, ezért itt halászni, vadászni, rovar, növényt, állatokat gyűjteni, virágot szedni, szemetelni tilos!

Túratípusok

Nomád túrák

Ezeknél a túráknál **a szervezők csak a hajót adják** és minden egyéb túraelemet a résztvevők maguk biztosítanak. Az ilyen típusú túrák előnye a nagy szabadság. Ott állnak meg, és ott kötnek ki, ahol akarnak, és addig tartózkodnak a táborhelyen, ameddig akarnak. A csomagokat a hajóban viszik, rendszerint homokpadon, nomád helyeken táboroznak. A kulturális központokat, intézményeket elkerülik ezek a túrák. Az étkezésről is mindenki egyénilen gondoskodik. A tisztálkodást és a biológiai szükségleteket is a természetben végzik el a túrázók.

Mivel minden táborhely nomád helyen van, nő a biztonsági kockázat.

Kedvezőtlen időjárás esetén a túra résztvevői mostohább körülmények közé kerülnek, mint egy magasabb komfort fokozatú túrán.

Nincs megoldva a túra során keletkezett kommunális hulladék elszállítása. A lelkiismeretesebb kirándulók viszik magukkal a szemetet, ez viszont további helyet foglal el hajóban. Sajnos sokan otthagyják a táborhelyen a hulladékot és annak eltakarítását a „folyóra bízzák”.

Az étkezést is maguk oldják meg. Általában hideg élelmiszerek fogyasztása vagy bográcsban történő főzés az elterjedt. Ilyenkor vinni kell a nyersanyagot, a főzéshez szükséges fel-

Nomád vízitúra

szerezést, az evőeszközöket. Ez megint jelentősen megnöveli a hajóban tárolt csomagok mennyiségét.

Félnomád túrák

Ez a típus annyiban tér el az előzőtől, hogy itt a túraszervező egy bográcsban főzött vacsorát biztosít a résztvevőknek, amihez beszerzi a nyersanyagot és meg is főzi azt.

Komfortos túrák

Ennél a túratípusnál a túrázó a hajóban viszi a csomagját. A túraszervező napi egyszeri meleg étkezést biztosít. Ez rendszerint bográcsban főtt egytálétel. A túra alatt szórványosan biztosítják a fürdési, tisztálkodási lehetőséget.

Összkomfortos túrák

A legteljesebb kényelem biztosítására törekednek a szervezők. A csomagot autóval szállítják állomásról állomásra a csoport után. Az étkezés: reggeli és vacsora, meleg étel. A vacsora rendszerint két fogásból áll, melyet a rendelkezésre álló vendéglátó egység biztosít. Így vagy étteremben történik az étkezés vagy ahol nincs étterem, oda kiszállítják a reggelit és vacsorát, a szükséges evőeszközökkel együtt. A csoport minden nap kempingben táborozik. Biztosítják a tisztálkodási lehetőségeket. A csoportot túravezető vezeti, egy- vagy kétfős kísérő személyzettel, akik a túrázók rendelkezésére állnak. Itt is lehet bográcsban főzni.

Az összkomfortos túráknak a [csillagtúra](#) egy fejlettebb, kényelmesebb változata. Ennél a túratípusnál nem kell sátrat bontani, mert a szervezők autóbusszal szállítják a túrázókat a táborhelyre, majd másnap visszaviszik a következő szakasz indulási helyére. A csillagtúrák további előnye, hogy mindig kulturált körülmények között táboroznak a résztvevők, ugyanakkor a túra a vízen vándortúraszerűen halad, így ők is új folyószakaszokat, új kikötési helyeket, új falvakat, ismerhetnek meg.

Különleges igényeket kielégítő túrák

Az összkomfortos túrákat még élvezetesebbé tehetjük, ha kapcsolunk a programhoz gasztronómiát vagy kerékpártúrát, esetleg autóbuszos kirándulást. Ízletes ételek és italok, kóstolása, történelmi és néprajzi nevezetességek megtekintése gazdagíthatja a vízitúrázás nyújtotta élmények körét.

Túrázási szabályok

1. Csak úszni tudók jelentkezzenek vízitúrára! A csónakban tartózkodó, úszni nem tudó kötelező mentőmellényt viselni.
2. A folyó, a víz ugyanolyan közlekedési hely, mint az országút. Nagyon vigyázni kell az alkoholfogyasztással! Ittas ember ne menjen a vízre!
3. Tilos a hajóban felállni, abból a vízbe ugrani, ezzel ugyanis veszélyeztetik a hajó (kenu) stabilitását. Ha elfáradt a csapat, inkább kössenek ki, hogy át tudják mozgatni az elszabadt testrészeket, mintsem a hajóban felállva boruláshoz vezessen a lazítás! A hajóból a vízbe ugrálni sem ajánlott.
4. Veszélyes és tilos felhevült testtel és tele gyomorral vízbe ugrani!
5. A hajóba (kenuba) tilos több embernek beleülni, mint ahány személyes a hajó, mert ez a jármű stabilitását nagyban veszélyezteti!
6. Tilos a vízbe szemetet dobni vagy otthagyni a homokpadokon, kikötési helyeken! A keletkezett hulladékot egy zsákba kell összeszedni és a legközelebbi, erre kijelölt helyen a kukába kidobni!
7. Kijelölt hajózási útvonalon, munkagépek, úszóművek közelében és ahol azt tiltó tábla jelzi, nem szabad a vízben fürdeni!
8. Tilos egyedül fürödni! Baj esetén a másik túrázó segítséget nyújthat, illetve hívhat.
9. A határvízi közlekedés szabályait be kell tartani, ennek értelmében tilos kikötni határvízen, a folyó másik országbeli partján! Például az ukrán–magyar határon. A magyar hatóságok jelentős pénzbüntetést rónak ki.
10. Tilos viharban, villámlásban a vízben tartózkodni! Ha érzékeljük, hogy vihar készül, kössünk ki, a hajót húzzuk ki a partra, hogy azt a víz sodrása ne tudja elvinni, majd próbáljunk biztonságos helyre húzódn.

Fürdőzni tilos tábla

11. Tilos mozgó kompot előzni! Ha a komp már elindult, meg kell várni, amíg elhalad a kenu előtt, majd mögötte biztonságosan átevezni. Figyelni kell a belógó kompötelekre is! Normális esetben ez nem okozhat gondot, de magasabb vízállásnál könnyen felboríthatja a kenut.

Kedvcsináló túraajánlatok

Tisza-túra

Zemplénagárd–Révleányvár–Cigánd–Zalkod–Tokaj–Tiszatardos–Tiszalúc–Girincs

Az út során tájvédelmi körzetek területein evezve műemlék jellegű templomok, földvárak, várak, kastélyok láthatóak. A híres tokaji bor („királyok bora, borok királya”) termőhelyének – mely már a világörökség része – bemutatása. Séta a műemlékekben gazdag Tokajban, borkóstolás. Tiszalúc: halászlékóstoló, az élő népi kultúrának emléket állító tájház megtekintése. A Sajó torkolatától érdemes egy kis kitérőt tenni a girincsi Dőry-kastély megtekintésére.

Bodrog-túra

Sátoraljaújhely–Végardó–Sárospatak–Bodrogolaszi–Olaszliszka–Bodrogkeresztúr–Tokaj

Egy sajátos hangulatú kisvárosban Sátoraljaújhelynél indul a túra. Jelentős műemléke az egykori Vármegyeháza, ahol Kossuth és Kazinczy Ferenc is volt hivatalnok. Séta a Kazinczy Ferenc Múzeumba. Végardón kellemes termálfürdő nyújt felüdülést. Sárospatak a „Bodrogparti Athén” gazdag történelmével, kultúrájával kínál látnivalót. Megtekinthető a Rákóczi-vár, a városi múzeumok, a híres Líceum a könyvtárával. Bodrogolasziban az 1860-ban épült Lónyai-kastély és szép parkjának megtekintése. (Stefánia főhercegnő kedvelt nyári tartózkodási helye.). Olaszliszka egyedülálló látványossága a XVIII. századból származó kőhídja. Műemlék római katolikus templomát a XIV. században építették. Bodrogkeresztúr kellemes pihenőhely, ahol érdemes megtekinteni a Máriaássy-kúria és a hajdani Rákóczi-ház szép épületeit.

Hernád-túra

Abaújvár–Gönc–Hernádszurdok–Vizsoly–Gibárt–Abaújkér–Hernádbúd–Felsődobsza–Szentistvánbaksa–Bócs–Berzék–Ónod–Muhi

Az út során földvármaradványok, műemlék jellegű templomok, kastélyok kínálnak látnivalót. Abaújváron az erődfalú református templom tekinthető meg. Göncön van eltemetve Károli Gáspár református lelkész, aki itt fordította elsőként magyarra a Bibliát. Itt készítik a híres, 136, 6 literes gönci hordókat, az aszútkészítés alapmértékét. Vizsolyban nyomtatták ki az első teljes magyar nyelvű Bibliát, melynek egy eredeti példányát a református parókián megtekinthetjük. Abaújkéren érdemes megnézni a Bárczai-kastélyt. Böcsi sörgyárlátogatás. Ónodon kirándulás a várba, Muhiban a muhi csata helyszínének megtekintése, ahol IV. Béla seregei súlyos vereséget szenvedtek Batu kán mongol hadaitól.

Bódva-túra

Hídvégardó–Tornanádaska–Komjáti–Bódvarákó–Perkupa–Szalonna–Csehi-pusztá–Szendrő–Edelény–Borsodszirák–Boldva

A túra kiindulópontja Hídvérgardó, melynek látnivalója a Gedeon-kúria, ami ma Kézművesházként működik. Szép kirándulás tehető a világörökség részét képező barlangrendszerbe. Szalonna térségében érdemes egy kis pihenőt tenni a Rakacai-víztározónál, mely kedvelt kiránduló- és horgászhely. Edelénybe érve a honfoglaláskori földvár maradványainak megtekintése, a Borsodi Tájház, valamint az ország egyik legnagyobb barokk kastélyának, a L’Huillier-Coburg kastély felfedezése. Tovább evezve az első magyar írásos nyelvemlék, a Halotti Beszéd születésének helyszínére, Boldvára érkezés.

Sajó-túra

Bánréve–Putnok–Dubicsány–Kazincbarcika–Sajószentpéter–Sajókeresztúr–Szirmabesenyő–Miskolc–Felsőzsolca–Sajópetri–Ónod–Köröm–Muhi–Girincs–Kesznyéten–Tiszaújváros

A putnoki Serényi-kastély megtekintése után, kellemes kirándulás Kelemérré a Mohos tavakhoz és Gömörszőlősré az egyetlen magyarországi településre, mely nevében is őrzi a hajdani Gömör vármegye nevét. A településen mintafarm, kézműves műhelyek, védett környezet található. Sajókazincon született Vörösmarty Mihály Szózatát megzenésítő Egressy Béni. Tovább evezve Miskolcra jutunk, mely látnivalókban, szálláshelyekben, vendéglátóhelyekben bővelkedik. Kiemelkedő a miskolctapolcai Termál- és Barlangfürdő, a Diósgyőri vár, és Lillafüred. Ónodon látható a szép környezetben lévő várrom, az Ónodi vár. Körömben tartották az 1707-ben II. Rákóczi Ferenc által összehívott „Ónodi országgyűlést”. Itt mondták ki a Habsburg-ház trónfosztását. Girincsen a Dőry-kastély és a védett park megismerésére van mód. A kastély volt a Mikszáth-regényben szereplő különös házasság történetének helyszíne.

Sajó

Nemzetközi Tisza Túra

A Nemzetközi Tisza Túra (NTT) először 1967 júniusában került megrendezésre Sárospatak és Szeged között. A XXIII. Nemzetközi Tisza Túra már Tiszabecsről, előtúrája Kárpátaljáról, Bustyaházáról (Bustino) indult.

Az előtúrák izgalmát – a Tisza vízállásától függő vadvízi jelleg mellett – a mai napig az oda-vissza határátkelések és a Bustyaházára eljutás jelentik. 2005-ben az eddigi kárpátaljai előtúra szakasza a túra hivatalos útvonalává vált. A XXXVIII. NTT így már Bustyaházáról indult. 2007-ben – a Magyar Természetbarát Szövetség és a Tisza menti megyei természetbarát bizottságai, szövetségei által megrendezett XL. Nemzetközi Tisza Túra tiszteletére – a program ismételten előtúrával bővült, amely a vízállástól függően a Fekete-Tisza és a Fehér-Tisza összefolyásától indul.

2008-ban a nyitottá vált határátkelést kihasználva a szlovákiai szakaszon Kistárkány (Maly Trakany) is szállás-, pihenőhely lesz.

A túrán bárki részt vehet saját maga által biztosított vízi járművel és a táborozáshoz szükséges felszereléssel. A túrán mindenki önellátó. Színvonalát igazolja az egyre nagyobb nemzetközi érdeklődés.

Szakmai szervezetek

Bükk Nemzeti Park Igazgatóság

Cím: 3304 Eger, Sánc utca 6.

Postacím: 3301 Eger, Pf. 116.

Tel.: 06-36 411-581

Fax: 06-36 412-791

Észak-magyarországi Környezetvédelmi és Vízügyi Igazgatóság

Cím: 3530 Miskolc, Vörösmarty u. 77.

Postacím: 3501 Miskolc, Pf. 3.

Telefon: 06-46 516-600

Telefax: 06-46 516-601

E-mail: ekovizig@ekovizig.hu

Sárospataki Szakasz mérnökség

3950 Sárospatak, Táncsics u. 5.

Telefon: 06-47 311-742

E-mail: sarospataki.szakaszmernokseg@ekovizig.hu

Falusi és Agroturizmus Országos Szövetsége

Cím: 1077 Budapest, Király utca 93.

Telefon: 1 352-9804

Fax: 1 268-0592

E-mail: agroturizmus@t-online.hu

Falusi Turizmus Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Egyesülete

Tel.: 06-46 508-773

Mobil: 06-30 228-6540

Fax: 06-46 348-921

E-mail: nagykati@kult-tura.hu

Magyar Turisztikai Egyesület

Cím: 1077 Budapest, Rózsa utca 4-6.

Postacím: 1367 Budapest, Pf. 124.

Telefon: 1 321-5800/711 mellék

Fax: 1 322-2412

E-mail: matur@t-online.hu

Magyar Természetbarát Szövetség

Cím: 1065 Budapest, Bajcsy-Zsilinszky út 31. II/3.

Postacím: 1396 Budapest, Pf. 483.

Telefon: 1 332-7177, 1 311-2467, 1 311-9289

Fax: 1 353-1930

E-mail: mtszhir@enternet.hu

Országos Magyar Vadászkamara

Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Területi Szervezete

Cím: 3529 Miskolc, Tass u. 18.

Tel./fax: 06-46 504-125

Zsérci Vadásztársaság, Vasas Benedek

Cím: 3414 Bükkzsérc

Tel.: 06-30 9350-188

Ipoly Erdő Rt.

Cím: 2660 Balassagyarmat, Bajcsy-Zsilinszky u. 10.

Tel.: 06-35 300-769, 06-35 301-424, 06-20 468-7151

Irodalom

1. TISZA KLUB Környezet és természetvédő társadalmi szervezet: Galéria/képek
2. ÖKO Rt.: A cigándi árapasztó tározó előzetes környezeti tanulmánya, Budapest, 2004. április
3. Nyitott Kert Alapítvány, Kiadványok: Helyi bioélelmiszer kézikönyv
4. Környezetvédelmi Minisztérium, Természetvédelmi Hivatal, 1999.
5. World Tourism Organisation: A turizmus globális etikai kódexe (WTO 2002a)
6. Környezetvédelmi és Vízügyi Minisztérium: A vízgyűjtő-gazdálkodási tervezés ütemterve és munkaprogramja 2006-2009.
7. VÁTI Magyar Regionális Fejlesztési és Urbanisztikai Közhasznú Társaság:
8. Megvalósítási terv a Tisza-völgyi árapasztó rendszer (ártér-reaktiválás szabályozott vízkivitelezéssel) I. ütemére, valamint a kapcsolódó kistérségekben az életfeltételeket javító földhasználati és fejlesztési program (Vásárhelyi Terv Továbbfejlesztése, I/a ütem), Budapest, 2004. december.
9. Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Területfejlesztési Tanács: Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Területfejlesztési Koncepció
10. Agrárgazdasági Kutató Intézet (Budapest), Károly Róbert Főiskola (Gyöngyös): Hullámtéri területek; VI. A táj- és földhasználat váltás tervezési feladatai; Hullámtéri turizmus, idegenforgalom programcsomag, 2005.
11. VÁTI Magyar Regionális Fejlesztési és Urbanisztikai Közhasznú Társaság: A Vásárhelyi Terv Továbbfejlesztéséhez kapcsolódó zonális agrárkörnyezetvédelmi programcsomagok a Cigándi tározóban, Budapest, 2004. május.
12. Dr. Michalkó Gábor: A fenntartható fejlődés ökoturisztikai aspektusai Magyarországon, Turizmus Bulletin
13. Central and East European Working Group for the Enhancement of Biodiversity, Közép- és Kelet-Európai Munkacsoport a Biodiverzitás Megőrzéséért, Kiadványok:
14. „Egy európai eszme és hazai megvalósítása” LEADER – Községi kezdeményezés a vidék gazdasági fejlesztése érdekében, 2005.
15. Integrált regionális fejlesztési tervek, stratégiák elemzése a fenntarthatóság szempontjából, 2002.
16. Közös célunk: a természet védelme – nemzetközi egyezségek, hazai kötelezettségek, 2003.
17. Útmutató a Biológiai Sokféleség Egyezményhez, 2006.
18. Környezetvédelmi és Vízügyi Minisztérium Természetvédelmi Hivatal: A természetvédelem ökoturisztikai koncepciója, Budapest, 2005. február.

19. Magyar Turizmus Rt. megbízásából: Észak-Magyarország Régió Turizmusfejlesztési stratégiája 2007–2013, Miskolc – 2006. március.
20. Magyar Köztársaság Kormánya: Észak-magyarországi Operatív Program 2007–2013, Budapest, 2007.
21. Dr. Egri Kiss Tibor, Természetbarát Híradó. 1996. május
22. www.wikipedia.org
23. www.naturpark.hu

Törvények, rendeletek

1. 1996. évi LIV. törvény. A hatályos erdészeti jogszabályokról.
2. 2004. évi LXXVI. törvény: A környezet védelmének általános szabályairól szóló 1995. évi LIII. törvény, valamint a természet védelméről szóló 1996. évi LIII. törvény módosítása.
3. 1996. évi LIII. törvény. A természet védelméről.
4. 1995. évi LIII. törvény 54. §. A környezet védelmének általános szabályairól.
5. 1998. évi XXVIII. törvény. Az állatok védelméről és kíméletéről.
6. 132/2003. (XII. 11.) OGY határozat. A 2003–2008. közötti időszakra szóló Nemzeti Környezetvédelmi Programról.
7. 30/2001. (XII. 28.) KöM rendelet. A természetvédelmi kezelési tervek készítésére, készítőjére és tartalmára vonatkozó szabályok.
8. 79/409/EGK irányelv (madárvédelmi irányelv). A vadon élő madarak védelméről.
9. 92/43/EGK irányelv (élőhelyvédelmi irányelv). A vadon élő növény- és állatvilág megőrzéséről.
10. 2329/2001. (XI. 21.) Korm. Határozat, 2000/60/EK. Víz Keretirányelv (VKI) – végrehajtásával kapcsolatos feladatokat és a megvalósításért felelős tárcák kijelölése.

Ha kérdése van, kérjük, keressen minket:

Vízügyi és Környezetvédelmi Központi
Igazgatóság
1012 Budapest, Márvány utca 1/d
Levélcím: 1253 Budapest, Pf. 56.
Központi telefonszáma: +36-1/ 225-44-00
www.ovf.hu

Környezetvédelmi és Vízügyi Minisztérium
Fejlesztési Igazgatóság
1135 Budapest, Váci út 45.
Levélcím: 1399 Budapest, Pf: 677
Központi telefonszám: +36-1/ 238-6666
www.fi.kvvm.hu

Az Európai Unió által társfinanszírozott projekt

Infovonal:

06 40 638 638

nfu@meh.hu · www.nfu.hu